

Stadsdorpen als beweging

een verkennend onderzoek naar de Amsterdamse Stadsdorpen in de beginfase

Author(s)

Metze, Rosalie; Berkvens, Eileen; Veldboer, Lex

Publication date

2016

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Metze, R., Berkvens, E., & Veldboer, L. (2016). *Stadsdorpen als beweging: een verkennend onderzoek naar de Amsterdamse Stadsdorpen in de beginfase*. Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Stadsdorpen als beweging

*Een verkennend onderzoek naar de
Amsterdamse Stadsdorpen in de beginfase*

Rosalie Metze, Eileen Berkvens & Lex Veldboer

September 2016

Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie

Hogeschool van Amsterdam

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1 Onderzoeksopzet	6
1.1 Hoofd- en deelvragen	6
1.2 Algemene en specifieke onderzoeksopzet	7
1.3 Kwaliteitscriteria	9
Hoofdstuk 2 Amsterdamse Stadsdorpen – een algemene beschrijving	11
2.1 Overeenkomsten tussen Stadsdorp, Village en Zorgcoöperatie	11
2.2 Verschillen tussen Stadsdorp, Village en Zorgcoöperatie	12
2.3 Visies en eigenschappen van Amsterdamse Stadsdorpen	13
2.4 Contact met beleidsmakers en wijkprofessionals	16
Hoofdstuk 3 Intern perspectief op het Stadsdorp – empirie uit de Rivierenbuurt	21
3.1 Verwachtingen van leden	21
3.2 Van sociaal platform naar (zorg)coöperatie	22
3.3 Betrokkenheid van jonge gezinnen	25
Hoofdstuk 4 Extern perspectief op het Stadsdorp – beleidsmakers en professionals	27
4.1 Stadsdorpen als actief burgerschap	28
4.2 Ondersteunen of overnemen?	28
4.3 Alleen stimuleren of ook initiëren?	30
4.4 Hoe verder met de Stadsdorpen?	30
Hoofdstuk 5 Conclusie en Theoretische Reflectie – Bowling together	32
5.1 Onderlinge relaties binnen het Stadsdorp	32
5.2 Toewerken naar zelfregie	33
5.3 Externe relaties	35
5.4 Hoofdvragen	37
Naschrift	41
Bronnenlijst	44

Inleiding

Net als alle grote steden in Nederland heeft ook Amsterdam te maken met de grote en kleine vraagstukken die een dichtbevolkt gebied oproept. Enerzijds erkent men de enorme kracht die schuilt in de diversiteit en creativiteit van de stad, terwijl men anderzijds weet dat onder die eerste indruk problemen schuilgaan die kunnen samenhangen met grootstedelijke veranderingen. Te denken valt aan processen van individualisering, vergrijzing van de bevolking, een snel veranderende bevolkingssamenstelling, toenemende ongelijkheid en de effecten van een afbouwende verzorgingsstaat. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van kwesties die het leven en de vitaliteit van Amsterdammers kunnen beïnvloeden.

De Hogeschool van Amsterdam heeft zich voorgenomen bij te dragen aan oplossingen voor deze ontwikkelingen. Hiertoe is het speerpuntenprogramma Urban Vitality opgericht. Urban Vitality beoogt bij te dragen aan het ontwikkelen van een Amsterdam waarin iedereen *'gezond leeft, voor elkaar zorgt en zelfstandig participeert'* (www.hva.nl, 9-6-2015). Binnen Urban Vitality lopen verschillende projecten, waaronder dit onderzoek naar de Amsterdamse Stadsdorpen, dat valt onder het bredere project 'Sociale Participatie en Regieversterking van ouderen in de Wijk'.

Het onderzoek naar de Stadsdorpen is voortgekomen uit een eerder onderzoek naar netwerkversterking onder ouderen. Metze *et al.*¹ (2015) onderzochten wat de functie kan zijn van Eigen Kracht-conferenties voor de versterking van de zelfregie en het sociale netwerk van ouderen. Een Eigen Kracht-conferentie (EK-c) is een besluitvormingsmodel waarbij een hoofdpersoon, in dit geval een oudere, samen met zijn of haar sociale netwerk een plan opstelt voor de aanpak van belangrijke kwesties die spelen in diens leven. Een belangrijk doel van de EK-c is het vergroten van de zelfregie van de hoofdpersoon en diens sociale netwerk. Metze *et al.* (ibid.) kwamen er achter dat het voor zowel de betrokken professional als de oudere lastig was werkelijk de regie van de oudere te versterken middels de EK-c. Professionals wisten niet goed wanneer ze het aan wie van hun cliënten konden aanbieden, en hoe ze hun cliënten vervolgens konden motiveren het te proberen. Ouderen hadden het gevoel juist de regie te verliezen bij het organiseren van een EK-c, omdat ze daarmee toegaven ondersteuning nodig te hebben.

Dit is een probleem, want de afnemende verzorgingsstaat heeft veel effect op het leven van ouderen (ibid.). Met de komst van de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) in januari 2015, is minder professionele hulp beschikbaar gekomen voor (mogelijk kwetsbare) ouderen. Dit betekent dat ze, wanneer ze ondersteuning nodig hebben, in toenemende mate een beroep moeten doen op een netwerk van informele ondersteuning. Het is nog onbekend of de netwerken van de bijna 10.000 ouderen in Amsterdam (O+S Amsterdam, 2014) toereikend zullen zijn, hoe deze ondersteuning het beste georganiseerd kan worden, en hoeveel professionele hulp alsnog nodig (en beschikbaar) zal zijn.

Om hier achter te komen, zijn we gaan kijken naar een ander initiatief dat mogelijk bijdraagt aan de netwerk- en regieversterking van ouderen: de Amsterdamse Stadsdorpen. Hierbij speelt het informele netwerk in de wijk een sleutelrol, om elkaar vanuit de moderne interpretatie van nabuurschap zo veel

mogelijk te ondersteunen. In 2010 is het eerste Stadsdorp opgericht in Amsterdam Zuid en sindsdien zijn er steeds meer bijgekomen. Amsterdam telde ten tijde van het onderzoek (2014-2015) ongeveer 23 Stadsdorpen, elk in een eigen fase van oprichting. Een Stadsdorp is een groep ouderen die samenwerken aan actief, veilig en gezond thuis wonen. Het draait erom ouderen zo te versterken dat ze zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Het ontwikkelen en versterken van de verbinding tussen de ouderen in de buurt is een cruciaal thema voor de initiatiefnemers van het Stadsdorp.

Stadsdorp-achtige principes zagen we al eerder in binnen- en buitenland. In Amerika is het Village to Village Network al langer bekend (Scharlach *et al*, 2011). Dit zijn officiële coöperaties van buurtbewoners waarin professionele zorg wordt ingekocht door de leden van het netwerk. Hetzelfde principe zien we terug in Hoogeloon, de eerste zorgcoöperatie van Nederland, opgericht in 2005. Zorgcoöperatie Hoogeloon is een initiatief van burgers die de zorg in Hoogeloon beschikbaar wilden houden (Pijnenborg, 2014). Beide initiatieven zijn ontstaan als gevolg van een afname van zorgvoorzieningen in de omgeving. Bij de Stadsdorpen is dit, in de stedelijke omgeving waarbinnen ze functioneren, nadrukkelijk niet de aanleiding. De focus bij Stadsdorpers ligt veel meer op 'naberschap 2.0', sociale cohesie of sociale verbinding en wederkerigheid en minder dan bij het Village model en Hoogeloon op verdeling van zorgtaken. Mede hierom is het volgens ons een goede case voor het in kaart brengen van de ontwikkeling van sociale netwerken van ouderen.

De volgende hoofdvragen waren leidend voor dit onderzoek:

- (1) Hoe ontwikkelen ouderen zelfregie en sociale cohesie binnen de Stadsdorpen?
- (2) Hoe kan hierop aangesloten worden op professioneel, organisationeel en bestuurlijk niveau?
- (3) Welke innovatie-, leer- en ontwikkelprocessen zijn daarbij nodig voor zowel de ouderen binnen de Stadsdorpen als betrokken professionals?

Het onderzoek heeft zich gericht op de Amsterdamse Stadsdorpen in het algemeen voor overkoepelende data, en specifiek op Stadsdorp Rivierenbuurt voor verdiepende informatie. We zijn het onderzoek op explorerende wijze gestart, zonder uitgekristalliseerd onderzoeksplan en met ruimte voor ontwikkeling. Uiteindelijk zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden:

- (1) Oriënterende interviews met initiatiefnemers van verschillende Amsterdamse Stadsdorpen;
- (2) Observaties bij informatie- en brainstormbijeenkomsten van Stadsdorp Nieuwmarkt en Stadsdorp Rivierenbuurt;
- (3) Focusgroep gesprekken met bewoners die betrokken zijn bij Stadsdorp Rivierenbuurt, in de periode van oktober tot december van 2014;
- (4) Interviews met beleidsmakers en wijkprofessionals die met de Stadsdorpen te maken hebben, in de periode van oktober tot november 2015.

De opbouw van dit rapport is als volgt. We werken eerst de onderzoeksopzet, en de wijze waarop deze opzet zich heeft ontwikkeld, verder uit. Hierin komen zowel de algemene onderzoeksopzet als de specifieke opzet voor Stadsdorp Rivierenbuurt aan de orde. Vervolgens geven we een beschrijving van de verschillende verschijningsvormen van de Stadsdorpen in Amsterdam. Hier gaan we ook in op het

ontstaan van de Stadsdorpen, en op de overeenkomsten en verschillen met het Village model en zorgcoöperatie Hoogeloon, beide inspiratiebron voor het Stadsdorp, maar zeer anders uitgewerkt. Hierna behandelen we het interne perspectief van een kleine groep Stadsdorpers, met een van de Stadsdorpen als case. We geven hierbij ook een theoretische beschouwing, waarbij we ingaan op enkele kernconcepten zoals *nabuurchap 2.0*, *strong/weak ties*, *nested communities* en *lichte gemeenschappen*. Daarna volgt het externe perspectief van een aantal beleidsmakers en wijkprofessionals. We sluiten af met een conclusie en theoretische reflectie.

Hoofdstuk 1

Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk zetten we de onderzoeksopzet, en de wijze waarop deze ontwikkeld is, uiteen. We zijn binnen dit onderzoek uitgekomen bij twee strategieën: een algemene en brede opzet, gericht op verschillende Stadsdorpen binnen Amsterdam, en een meer specifieke opzet, enkel gericht op Stadsdorp Rivierenbuurt. Oorspronkelijk was het de bedoeling dat we op een aantal Stadsdorpen zouden inzoomen. Echter, de meeste Stadsdorpen zaten destijds nog in een opstartfase, en de initiatiefnemers hadden het gevoel dat een onderzoek het fragiele proces teveel zou verstoren. Ook Stadsdorp Rivierenbuurt bestond toen slechts een jaar, maar was toch bereid hun prille ervaringen met ons te delen.

Het onderzoek is exploratief van aard, wat in deze situatie voor de hand ligt omdat niet of nauwelijks informatie bekend is over het functioneren van een Stadsdorp. Exploratief betekent dat gewerkt is vanuit een brede, weinig gespecificeerde probleemstelling (Swanborn, 2004). Dit is terug te zien in de gegeven probleemstelling: de Stadsdorpen richten zich op netwerk- en regieversterking van ouderen, maar hoe dit precies gebeurt en wat de rol van professionals hierbij is of kan zijn, is nog onduidelijk. Daarnaast was voorafgaand aan de eerste dataverzameling nog nauwelijks sprake van theoretische onderbouwing. Vanuit het voorgaande onderzoek naar Eigen Kracht-conferenties bij ouderen hadden we de hypothese dat veerkracht en relationele autonomie mogelijk een rol zouden spelen binnen de Stadsdorpen (zie: 'Onderzoeksplan Netwerk- en Regieversterking bij ouderen'). In de praktijk lijken theorieën over modern nabuurschap, sterke en zwakke verbindingen (strong en weak ties), collectieve 'efficacy', nudging, street level bureaucrats en sociale capaciteit (social capacity) echter beter aan te sluiten. Deze concepten kwamen naar voren tijdens de eerste data-analyses en lichten we in hoofdstuk 5 verder toe.

Voor de onderzoekers was aanvankelijk nog onduidelijk welke factoren precies belangrijk waren voor initiatiefnemers en leden van de Stadsdorpen. Dit is een belangrijk onderdeel voor het onderzoek, omdat bij het formuleren van de doelstelling gewerkt is volgens de PAR benadering. PAR, of *Participatory Action Research*, is een methode die uitgaat van actieve deelname van onderzochte groepen aan het onderzoek (Berghold & Thomas, 2012). Dit betekent bijvoorbeeld dat de deelnemers net zo veel en soms meer te zeggen hebben over het onderzoek dan de onderzoekers zelf. Voor dit onderzoek betekende dit dat wij als onderzoekers samen met de initiatiefnemers van Stadsdorp Rivierenbuurt hebben gekeken naar welke kennis nodig en nuttig was voor hun ontwikkeling. Op deze vragen is het onderzoeksontwerp gebaseerd. Ook is de rapportage ter validering voorgelegd aan een groep van initiatiefnemers en trekkers van verschillende Stadsdorpen, waarop het naschrift aan het einde van deze rapportage is gebaseerd. Het rapport deed aanvankelijk veel stof opwaaien, en het naschrift dient ter nuancering en rectificatie van een aantal gevoelige punten.

1.1 Hoofd- en deelvragen

Er zijn drie hoofdvragen en een aantal deelvragen geformuleerd:

(1) Hoe ontwikkelen leden van de Stadsdorpen zelfregie en sociale cohesie?:

- Hoe geven de Stadsdorpleden vorm aan de verschillende Stadsdorpen in Amsterdam?
 - Wat zijn activiteiten die in het kader van het Stadsdorp ondernomen worden?
 - Welke diensten wisselen leden onderling uit?
 - Welke diensten worden van buitenaf 'ingekocht'?
- Hoe voeren de leden zelf de regie binnen het Stadsdorp?
- Hoe ervaren leden de invloed van het Stadsdorp op de sociale cohesie in de wijk?
- Welke stimulerende en belemmerende factoren komen ze tegen? En hoe gaan ze hiermee om?

(2) Hoe verloopt de interactie tussen de Stadsdorpen en wijkprofessionals?

- Met welke organisaties/ personen hebben de Stadsdorpen te maken?
- Hoe proberen organisaties/ personen bij de Stadsdorpen aan te sluiten? Wat werkt belemmerend/ bevorderend?
- Wat lijkt nodig om optimaal aan te sluiten bij de Stadsdorpen?

(3) Welke leer- en ontwikkelprocessen doorlopen de Stadsdorpleden en de professionals in hun samenwerking?

- Wat zijn leerervaringen van de Stadsdorpleden in de samenwerking met professionals?
- Wat zijn leerervaringen van betrokken professionals in de samenwerking met de Stadsdorpen?

1.2 Algemene en specifieke onderzoeksopzet

De aard van het onderzoek vroeg om een tweedeling in onderzoeksopzetten. Juist omdat zo weinig bekend was over het functioneren van Stadsdorpen, was het nodig het eerste deel van het onderzoek te wijden aan meer algemene ideeën en visies van initiatiefnemers en trekkers van verschillende Stadsdorpen. Naar aanleiding van deze gesprekken zijn we voor het tweede, verdiepende, deel van het onderzoek uitgekomen bij Stadsdorp Rivierenbuurt. Binnen dit Stadsdorp hebben we aandacht besteed aan de specifieke vragen die daar speelden.

Algemeen en stadsbreed

De eerste gesprekken zijn gevoerd met initiatiefnemers van de Stadsdorpen Nieuwmarkt, VondelHelmers, Rivierenbuurt, Centrum-Oost, Weteringbuurt en de Pijp. Zoals eerder aangegeven waren dit oriënterende en verkennende gesprekken. Tijdens deze gesprekken zijn verschillende onderwerpen aan bod gekomen, zoals hun visie op de ontwikkeling van het Stadsdorp zelf, de betekenis van het Stadsdorp voor het sociale netwerk van de leden en de houding van Stadsdorpers ten opzichte van professionele organisaties en overheden.

Ook hebben we bij verschillende informatiebijeenkomsten geobserveerd, om zicht te krijgen op de belangrijkste thema's die de Stadsdorpen op dat moment bezig hielden, en om te horen hoe over deze thema's gesproken werd. Dit hebben we voornamelijk gedaan bij Stadsdorp Rivierenbuurt en Stadsdorp

Nieuwmarkt, omdat we binnen deze Stadsdorpen de beste contacten hadden opgebouwd en sprake was van interesse voor verdiepend onderzoek.

Met deze twee Stadsdorpen hebben we gesprekken gevoerd over de mogelijke opties voor een verdiepend onderzoek. Bij Stadsdorp Nieuwmarkt resulteerde dit in toestemming om aanwezig te zijn bij, en mee te denken met, de zorgbrainstormgroep, een groep die zich richtte op de vraag of het Stadsdorp een 'zorgtaak' had, en wat deze taak zou kunnen inhouden. Tijdens de looptijd van het onderzoek bleek echter binnen Stadsdorp Nieuwmarkt geen dringende vraag te leven waar wij op konden aansluiten, dus is het bij observaties gebleven. Bij Stadsdorp Rivierenbuurt hebben de gesprekken geresulteerd in een verdiepend onderzoek dat in samenwerking met vier studenten van de minor Outreachend Innoveren is uitgevoerd. In de volgende paragraaf lichten we de opzet hiervan verder toe.

Als laatste hebben we interviews gehouden met negen ambtenaren (werkzaam bij een van de Stadsdelen) en professionals die in hun werk met de Stadsdorpen te maken hadden. Om respondenten te werven, hebben we onze contactpersonen bij de Stadsdorpen gevraagd namen te noemen van professionals die volgens hen relevante informatie zouden kunnen geven over hun samenwerking met de Stadsdorpen. De topics die in de interviews naar voren kwamen, gingen over het ontstaan van het contact met het Stadsdorp, de voortgang hiervan, hun visie hierop, en hun verwachtingen en wensen voor de toekomst.

Schematisch ziet de dataverzameling voor het algemene gedeelte van het onderzoek er als volgt uit:

Soort dataverzameling	Aantal (respondenten)
Oriënterende gesprekken trekkers	6
Observaties	9
Interviews professionals en ambtenaren	9

Onderzoek bij Stadsdorp Rivierenbuurt

In Stadsdorp Rivierenbuurt is het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met vier studenten (twee duo's) van de minor Outreachend Innoveren van de Hogeschool van Amsterdam. De studenten hebben samen met de initiatiefnemers en onderzoekers gesproken over de focus van het onderzoek, en de bijbehorende onderzoeksvraag. Uit deze gesprekken kwam naar voren dat twee vragen speelden binnen het Stadsdorp.

De eerste vraag richtte zich op de verschillen en overeenkomsten tussen de verwachtingen die jongere en oudere ouderen hadden van Stadsdorp Rivierenbuurt. De initiatiefnemers hadden de indruk dat er misschien verschillen waren in verwachtingen over deelname aan het Stadsdorp en vroegen zich af of dit klopte en zo ja, wat deze verschillen waren. Om hier achter te komen zijn drie focusgroep gesprekken gevoerd (n = 9). Een groep jongere ouderen van 65-75 (n = 3), een groep oudere ouderen van 75+ (n = 4) en een groep gemengde ouderen (n = 6) zijn samengekomen om onder begeleiding van twee studenten en een onderzoeker te praten over de verwachtingen ten aanzien van het Stadsdorp. De keuze voor deze scheiding heeft twee oorzaken. Het is bekend dat oudere ouderen vaker eenzaam zijn en/ of meerdere somatische klachten hebben (multimorbiditeit). De eerste aanname is dus dat oudere ouderen mogelijk een grotere kwetsbaarheid hebben dan jongere ouderen en hierdoor andere verwachtingen hebben. De

tweede reden voor onderscheid kwam van de initiatiefnemers die zelf aangaven signalen te hebben gehad dat jongere en oudere ouders verschillende behoeften hadden. De twee groepen ouders zijn eerst afzonderlijk van elkaar via focusgroepen gesproken. Op basis hiervan kon een aparte interviewgide gemaakt worden voor de derde focusgroep, waarin de jongere en oudere ouders met elkaar in gesprek zijn gegaan over hun verwachtingen ten aanzien van het Stadsdorp. Door op deze manier een gesprek en discussie te begeleiden, kwamen knelpunten en overeenkomsten naar voren. Ook zorgde deze manier van gespreksvoering voor een bredere discussie binnen het Stadsdorp, bijvoorbeeld tijdens informatiebijeenkomsten en de maandelijkse inloop.

Het thema waar het tweede deelonderzoek binnen Stadsdorp Rivierenbuurt zich op richtte, was de mogelijke verbinding tussen het Stadsdorp en gezinnen met jonge kinderen in de wijk. De initiatiefnemers van het Stadsdorp wilden de mogelijkheden verkennen voor het verkrijgen van meer verbinding met jongere wijkbewoners. Sociale cohesie en versterking van het netwerk betekent voor hen dat ze ook zoeken naar intergenerationele verbindingen. Om erachter te komen hoe ouders met jonge kinderen uit de wijk kijken naar het Stadsdorp zijn drie interviews uitgevoerd. Via snowball sampling kwamen we in contact met drie gezinnen met jonge kinderen die nog niet op de basisschool zitten. De interviews vonden bij de gezinnen thuis plaats en duurden ongeveer 1,5 uur. Bij elk interview was naast de onderzoeker ook een student aanwezig, die dit onderzoek uitvoerde in het kader van de minor Outreachend Innoveren. Tijdens de interviews is gewerkt met een op de literatuur gebaseerde topiclijst. Vragen die aan bod kwamen waren bijvoorbeeld: hoe ervaart u op dit moment de sociale samenhang in de Rivierenbuurt?, wat weet u al van Stadsdorp Rivierenbuurt? en, wat zou deelname aan Stadsdorp Rivierenbuurt voor u kunnen betekenen?

Schematisch ziet de dataverzameling voor het onderzoek binnen Stadsdorp Rivierenbuurt er als volgt uit:

Soort dataverzameling	Aantal respondenten
Focusgroep jongere ouders	3
Focusgroep oudere ouders	4
Gemengde focusgroep	6
Interview gezin	3

1.3 Kwaliteitscriteria

Zowel in het algemene onderzoek, als in het onderzoek binnen Stadsdorp Rivierenbuurt, hebben we gebruik gemaakt van convenience sampling. In het algemene onderzoek houdt dit in dat we een beperkte groep van initiatiefnemers gesproken hebben, die hadden aangegeven mee te willen werken aan het onderzoek. Onze vraag om initiatiefnemers te spreken is ingebracht bij een vergadering waarbij afgevaardigden van Amsterdamse Stadsdorpen bij elkaar komen. Naar aanleiding daarvan hebben we toestemming gekregen voor het rondmailen van ons verzoek, en hierop hebben we een aantal reacties gehad. Sommige afgevaardigden lieten weten nog te kort bezig te zijn met het Stadsdorp en nog te weinig ervaring te hebben opgebouwd om een zinvolle bijdrage te leveren aan het onderzoek. Anderen lieten

niets horen. De afgevaardigden die welwillend reageerden, hebben we allemaal gesproken. Dit kan een vertekend beeld opleveren, aangezien de afgevaardigden die niet reageerden of niet dachten iets bij te kunnen dragen wellicht een ander beeld zouden schetsen dan de mensen die we wel gesproken hebben.

Ook bij het onderzoek binnen de Rivierenbuurt maakten we gebruik van convenience sampling. De studenten hebben jongere ouderen en oudere ouderen geworven tijdens de informatiebijeenkomsten van het Stadsdorp. Dit zijn dus relatief actieve deelnemers, die bijeenkomsten bijwonen. De meningen van minder actieve buurtbewoners, die wel aangesloten zijn bij het Stadsdorp maar niet naar informatiebijeenkomsten gaan, zijn in dit onderzoek niet meegewogen.

We hadden echter weinig keuze in onze sampling methode, aangezien veel Stadsdorpen pas net gestart waren en zich eerst verder wilden ontwikkelen alvorens mee te werken aan onderzoek. Ze waren binnen hun eigen Stadsdorp, en tussen de verschillende Stadsdorpen onderling, nog sterk in gesprek over visie, ontwikkelingsrichtingen en onderwerpen waar ze zich wel en juist niet op wilden richten. Hierdoor hadden ze veelal niet het idee iets bij te kunnen dragen aan het onderzoek, waardoor ze de boot afhielden. Door de tijd te nemen en een band op te bouwen, is bij enkele initiatiefnemers en deelnemers aan Stadsdorpen voldoende vertrouwen gewonnen. We hadden wel het gevoel hier zorgvuldig mee om te moeten gaan en hebben ons daarom beperkt tot de initiatiefnemers en deelnemers waar het contact gemakkelijk en vanzelfsprekend mee op gang kwam.

Bij het werven van ambtenaren en professionals, ten slotte, hebben we gebruik gemaakt van snowball sampling. Via de contactpersonen van de Stadsdorpen kregen we contactgegevens. Ook dit kan een vertekend beeld opleveren aangezien Stadsdorpers ons waarschijnlijk niet zouden doorverwijzen naar personen waar ze weinig of een negatief contact mee hebben. Het leek echter wel de beste insteek, aangezien we op deze manier zeker wisten dat onze respondenten contacten onderhielden met één of meerdere Stadsdorpen.

Hoofdstuk 2

De Amsterdamse Stadsdorpen - een algemene beschrijving

Sinds 2010 heeft zich een breed scala aan Stadsdorpen in Amsterdam ontwikkeld. Inmiddels staan op de verzamelwebsite www.stadsdorpenamsterdam.nl 23 Stadsdorpen geregistreerd, en zijn er verschillende aan het opstarten. Het idee van de Stadsdorpen, dat een stevig netwerk de mogelijkheid om langer thuis te kunnen blijven wonen kan beïnvloeden, is niet nieuw. Al in 2001 werd in Amerika het Village model geïntroduceerd, en mede hierop is het eerste Stadsdorp, Stadsdorp Zuid, geïnspireerd. Een andere inspiratiebron is zorgcoöperatie Hoogeloon.

Het Village model is een initiatief dat sociale betrokkenheid wil stimuleren en daarnaast wil zorgen voor een betere toegang tot zorg (Scharlach *et al.*, 2014). Het is mede ontstaan als tegengeluid ten opzichte van het bestaande systeem van ouderenzorg in Amerika. Dit zou gefragmenteerd zijn, slecht worden bestuurd, universeel worden geïmplementeerd en inefficiënt werken; maar bovenal zou het tekort doen aan de behoeftes die ouderen hebben (ibid). De projecten die opgezet worden (door bijvoorbeeld lokale overheden) om ouderen meer te laten deelnemen aan de gemeenschap, slaagden in Amerika zelden. Vaak ziet men dat ouderen wel een adviserende rol spelen bij het opzetten van de projecten, maar verder in het project niet meer betrokken worden (ibid, p. 183). Villages zijn verenigingen waarin de ouderen van de gemeenschap elkaar juist wel vinden en gezamenlijk zoeken naar mogelijkheden voor het vergroten van de kwaliteit van leven, en de mogelijkheid om thuis oud te worden.

De andere inspiratiebron van de Stadsdorpen, het dorp Hoogeloon, is een coöperatie waarbinnen burgers zich hebben verenigd om te zorgen dat oudere inwoners, ondanks het verdwijnen van zorgfaciliteiten uit het dorp, toch gebruik konden blijven maken van plaatselijke zorg (Pijnenborg, 2014). Het moderne nabuurschap (of nabuurschap 2.0) is in Hoogeloon positieve bijvangst, maar geen hoofddoel.

In dit hoofdstuk beschrijven we de overeenkomsten en verschillen tussen Amerikaanse Villages, zorgcoöperaties en Stadsdorpen, en gaan we dieper in op de visies en eigenschappen van de Amsterdamse Stadsdorpen. De informatie over de Stadsdorpen is veelal afkomstig van de websites van verschillende Stadsdorpen, uit gesprekken met initiatiefnemers van Stadsdorpen en uit observaties bij informatiebijeenkomsten. We benadrukken met name de verschillen tussen de drie modellen, omdat het Stadsdorp dan wel geïnspireerd is op de twee andere modellen, maar de uitwerking van de Stadsdorpen er sterk van verschilt.

2.1 Overeenkomsten tussen Stadsdorp, Village en zorgcoöperatie

Ondanks de verschillen in uitwerking, zien we - op basis van observaties en gesprekken - een paar overeenkomsten tussen het Stadsdorp, het Village model en coöperatie Hoogeloon. In de eerste plaats worden alle drie de initiatieven geïnitieerd door burgers, enerzijds omdat zij een gebrek aan voorzieningen opmerken of er achter komen dat de bestaande voorzieningen niet toereikend zijn, en anderzijds omdat zij streven naar meer onderlinge betrokkenheid in de buurt. Burgers spelen hier op in door zelf aan de

slag te gaan. Bij het Stadsdorp, maar ook bij het Village model, is in de eerste fase nog geen overheids- of professionele instantie aanwezig.

Een andere overeenkomst die we zien is de motivatie van burgers om aan de slag te gaan met deze initiatieven. De oorsprong ligt bij alle drie de initiatieven in de zorgen omtrent de beschikbare ondersteuning voor ouderen. Betrokkenen zetten zich in om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig thuis te laten wonen, waarbij regie houden over het eigen leven een belangrijke voorwaarde is. Het hebben van een sterk netwerk wordt door zowel het Village model als de Stadsdorpen gezien als een belangrijke factor in de mogelijkheid om langer thuis te kunnen blijven wonen. Er zijn binnen deze twee groepen daarom vaak bijeenkomsten ingericht op elkaar ontmoeten en leren kennen. Bij zorgcoöperatie Hoogeloon is netwerkversterking geen hoofddoel, maar wel een zeer gewaardeerde uitkomst van hun initiatief (Pijnenborg, 2014).

2.2 Verschillen tussen Stadsdorp, Village en zorgcoöperatie

Zoals eerder vermeld zijn vooral veel verschillen te zien tussen de drie burgerinitiatieven. Een eerste en belangrijk verschil zit in de aanleiding voor het organiseren van de verschillende initiatieven. Zowel het Village Model als zorgcoöperatie Hoogeloon zijn ontstaan binnen een rurale of suburbane context, waar zorgfaciliteiten in toenemende mate verdwenen. Om deze reden ligt de nadruk op het scheppen van een eigen zorgaanbod. Zo is het Village model sterk gericht op het verlenen van diensten (www.vtvnetwork.org, 16-6-2015), bijvoorbeeld het regelen van toegang tot (openbaar) vervoer, het opzetten van gezondheids- en welzijnsprogramma's of het klussen aan woningen. Om dit te kunnen regelen wordt, net als bij zorgcoöperatie Hoogeloon, vaak de hulp ingeschakeld van professionele organisaties of vrijwilligers die zich inzetten voor het netwerk. De Stadsdorpen functioneren binnen een grootstedelijke context waar voorzieningen grotendeels nog voorhanden zijn, en het creëren van een eigen zorgaanbod dus niet aan de orde is. Wel zijn stedelijke gebieden vaak sterker geïndividualiseerd, wat de nadruk van de Stadsdorpen op onderlinge verbinding en betrokkenheid verklaart. De algemene bijeenkomsten zijn vooral gericht op elkaar ontmoeten en beter leren kennen, en op informatie uitwisseling. Tijdens de activiteiten in kleinere kring (zoals de kookclub of de wandelclub) staan gedeelde interesses centraal en kunnen de deelnemers elkaar nog beter leren kennen. Wel is bij de meeste Stadsdorpen vanaf het begin aandacht geweest voor het thema zorg, middels interne zorgoverleggen en de Amsterdam-brede kenniskring zorg. Het verschil lijkt te zitten in de visie op hoe zorg te organiseren binnen het initiatief. Bij het Village model worden professionals ingehuurd (of georganiseerd vrijwilligerswerk) en bij Stadsdorpen ligt de oplossing in de eerste plaats aan de informele (of netwerk-) kant, en in de tweede plaats in druk uitoefenen op het verbeteren van de lokale professionele zorg. Professionele zorgverleners zijn meestal niet direct aangesloten bij het Stadsdorp, maar doorverwijzing en overleg met zorgorganisaties vindt in toenemende mate plaats.

Het tweede verschil hangt sterk samen met bovengenoemde en gaat om de wijze waarop de verschillende initiatieven zich organiseren. Omdat het Village model voornamelijk gaat over het creëren van een vervangend dienstenaanbod, heeft het een sterke organisatiestructuur. De meeste Villages werken op dezelfde manier, het is duidelijk wie het opgericht hebben, wie welke taken heeft en wanneer iemand ook

werkelijk 'lid' is. Mensen betalen contributie om onderdeel te mogen zijn van de Village en met deze bijdrage worden ook weer nieuwe diensten geregeld. Heel anders is het binnen de Stadsdorpen. In het netwerk van Amsterdamse Stadsdorpen zijn juist veel onderlinge verschillen te zien in de wijze waarop dingen georganiseerd worden. Stadsdorp Zuid is bijvoorbeeld een officiële coöperatie en heeft een medewerker in dienst. Ook betalen de leden die aangesloten zijn bij Stadsdorp Zuid maandelijks contributie en voeren de bestuursleden gesprekken met plaatselijke zorginstanties om tot mogelijke speciale trajecten te komen. Bij de meeste andere Stadsdorpen is een veel informelere structuur te zien en ligt de focus op het ontwikkelen van onderlinge betrokkenheid en niet op het organiseren van diensten. Hieronder gaan we verder in op de inrichting van de Amsterdamse Stadsdorpen.

2.3 Visies en eigenschappen van Amsterdamse Stadsdorpen

Dat alle Amsterdamse Stadsdorpen zich zo noemen, wil niet zeggen dat zij op dezelfde manier georganiseerd zijn, dezelfde activiteiten ondernemen en eenzelfde doel nastreven. Sterker nog, ieder Stadsdorp heeft een geheel eigen identiteit en maakt een eigen, liefst zo organisch mogelijke, ontwikkeling door. Om wat meer zicht te krijgen op de verschillen tussen de Stadsdorpen, maar ook op wat hen bindt, hebben we in 2014-2015 gesprekken gevoerd met initiatiefnemers of kerngroepleden van zes verschillende Stadsdorpen. Deze gesprekken hadden een brede insteek, en behandelden onder andere de volgende thema's: leden/ deelnemers, activiteiten, organisatievorm, zorg, en contact met beleidsmakers en wijkprofessionals. Hieronder lichten we deze thema's verder toe.

Leden/ deelnemers

Uit de gesprekken blijkt dat het per Stadsdorp verschilt of ze 'leden' hebben of spreken van buurtbewoners of deelnemers die betrokken zijn bij het Stadsdorp. Wanneer daadwerkelijk van leden wordt gesproken, is meestal sprake van een maandelijks of eenmalige bijdrage, waarmee leden hun verbintenis met en betrokkenheid bij het Stadsdorp kenbaar maken. Bij de Stadsdorpen waar gesproken wordt van betrokkenheid of deelname in plaats van lidmaatschap, wordt meestal geen vaste bijdrage gevraagd en wordt alleen het e-mail adres geregistreerd. In beide gevallen kunnen leden of betrokkenen meer of minder actief deelnemen aan activiteiten van het Stadsdorp. Er lijkt meestal sprake te zijn van een soort 'vaste kern' van mensen die naar de bijeenkomsten komen die Stadsdorp-breed worden georganiseerd, en die meestal ook actief deelnemen aan één of meerdere van de activiteiten die in kleinere samenstelling plaatsvinden. Naast deze vaste kern lijkt er een groep van minder actieve deelnemers te zijn, die zich minder betrokken voelen maar het Stadsdorp wel een warm hart toedragen.

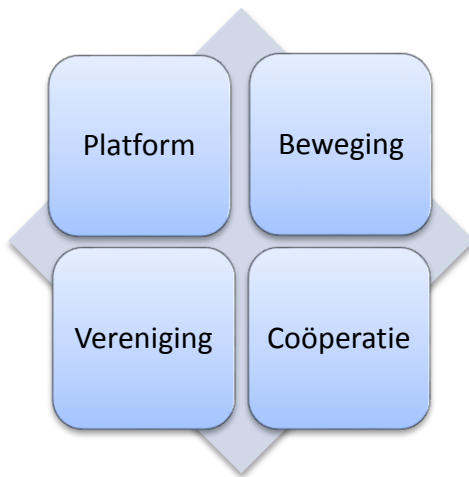
Activiteiten

In het algemeen staan bij de Amsterdamse Stadsdorpen de verschillende activiteiten die de initiatiefnemers of de leden/ deelnemers organiseren centraal. Daarbij kan gedacht worden aan meer algemene activiteiten zoals informatiebijeenkomsten over de ontwikkeling van het Stadsdorp, themabijeenkomsten over bijvoorbeeld wonen of zorg, inloopbijeenkomsten met vooral sociale doeleinden, en feestelijkheden zoals zomerborrels of barbecues. Daarnaast organiseren deelnemers zelf activiteiten, zoals samen koken, wandelen, tekenen, schrijven, zingen, muziek maken, lezen etc. Hieruit

ontstaan verschillende clubjes, waar andere deelnemers bij aan kunnen sluiten. Het doel van deze activiteiten is dat deelnemers van een Stadsdorp elkaar beter leren kennen. Dit levert in de eerste plaats op dat mensen elkaar op straat herkennen, waardoor ze zich meer thuis en meer gekend gaan voelen in hun buurt. In de tweede plaats kan het leiden tot meer onderlinge betrokkenheid en ondersteuning indien nodig. Daarmee hebben ze wel de lusten van de sociale cohesie zoals die in een dorp ontstaat, maar niet de lasten van de dorpse sociale controle.

Organisatievorm

Aan de hand van de informatie die we kregen uit de observaties en interviews, onderscheiden we vier verschillende vormen die de Stadsdorpen kunnen aannemen. Dit is weergegeven in het schema hiernaast.

Er zit nadrukkelijk geen volgordelijkheid in de verschillende vormen, ieder Stadsdorp kiest voor een vorm die de trekkers en de deelnemers aanspreekt. Ontwikkeling richting een andere vorm kan plaatsvinden, maar dit hoeft uiteraard niet.

We hebben de data geanalyseerd aan de hand van een verdere invulling van deze organisatievormen. Hieronder geven we een aantal kenmerken van de verschillende vormen weer, en geven we aan hoe de Stadsdorpen waarover wij informatie hebben verzameld, ingedeeld kunnen worden.

	Sociaal platform	Beweging	Vereniging	(Zorg)coöperatie
Doel	Samenwerking en overleg tot stand brengen	Onderlinge betrokkenheid	Bv. kennisdeling, verbetering van de kwaliteit, liefdadigheid	Aanbieden en ontwikkelen van diensten zodat leden in hun eigen buurt kunnen blijven wonen
Verplichtingen mbt betrokkenheid	Geen	Impliciete verwachting van aanwezigheid bij sociale activiteiten	Zowel impliciete als expliciete verwachtingen van betrokkenheid	Uitgebreide formele verwachtingen, duidelijke taakverdeling
Lidmaatschap	Enkel een mailinglijst	Gebaseerd op gedeelde kenmerken of interesse, kan met contributie gepaard gaan	Contributie	Contributie

Nabuurchap	Meer bekende gezichten in de buurt	Meer bekende gezichten en onderlinge betrokkenheid	Meer sociale contacten en incidentele hulp in de buurt	Meer structurele hulp en ondersteuning in de buurt
Wederkerigheid	Geen uitgangspunt, kan buiten platform om ontstaan	Geen uitgangspunt, kan buiten beweging om ontstaan	Impliciete veronderstelling, binnen of buiten de vereniging	Expliciete veronderstelling, binnen coöperatie en buitenom
Identiteit	Geïnteresseerden identificeren zich niet snel met platform	Lidmaatschap /deelnemerschap kan gevoeld worden als deel van de identiteit	Lidmaatschap is vaak deel van de identiteit	Lidmaatschap is belangrijk onderdeel in het leven
Officiële status	Geen	Geen	Rechtspersoon (al dan niet volledig)	Rechtspersoon

Volgens deze indeling, en volgens een aantal initiatiefnemers zelf, kunnen de meeste Stadsdorpen gezien worden als beweging. Ze vragen geen contributie en leggen veel nadruk op vrijwilligheid, vrijblijvendheid en sociale verbinding. De minder actieve betrokkenen volgen de activiteiten van het Stadsdorp van een afstandje en haken aan wanneer ze iets tegenkomen dat hen aanspreekt. Er is een kleine kerngroep van zeer actieve betrokkenen, ook wel initiatiefnemers of kartrekkers genoemd, die het voortouw neemt. We kregen de indruk dat de betrokkenen over het algemeen gelijkgestemden zijn: actieve ouderen die betrokken zijn bij de samenleving, vaak een gemiddelde tot hoge opleiding hebben genoten, en zich bewust zijn van de uitdagingen waar ze bij het ouder worden voor kunnen komen te staan. Hierbij vergeleken is een platform lossier en heeft het een meer divers ledenbestand dan een beweging. De leeftijdscategorie waar het Stadsdorp zich op richt kan per Stadsdorp verschillen, maar verder hanteren ze geen toelatingseisen. Toch viel ons op dat bij buitenstaanders het beeld lijkt te leven dat ze bedoeld zijn voor ouderen, en dat de huidige leden voornamelijk autochtoon en hoog opgeleid zijn. Een aantal initiatiefnemers geeft aan dat dit beeld ten dele klopt, en dat dit komt door de samenstelling van de wijken waar de Stadsdorpen tot stand komen. Ze spreken de verwachting uit dat de samenstelling in de toekomst diverser zal worden, en schetsen de ontwikkeling dat in toenemende mate ook Stadsdorpen in meer diverse wijken tot stand komen. Echter, tijdens onze observaties hebben we nog weinig buurtbewoners met 'afwijkende' eigenschappen gesignaleerd.

Sommige Stadsdorpen vertonen kenmerken van een vereniging, in de vorm van statuten, een officieel bestuur en contributie. Wanneer dit het geval is, worden de betrokkenen ook 'leden' genoemd en zorgt het bestuur dat bepaalde voorzieningen beschikbaar zijn. Een voorbeeld is het plaatsen en bijhouden van een overzicht van dienstverleners waar goede ervaringen mee zijn.

In onze dataverzameling zijn we geen coöperaties tegengekomen. Stadsdorp Zuid is echter wel als zodanig te typeren, aangezien ze een duidelijke organisatiestructuur hebben, maandelijks lidmaatschap vragen, goed georganiseerde binnenbuurten (kleinere, nauw bij elkaar betrokken groepen Stadsdorpers) hebben,

en meerdere diensten aanbieden. Ze hebben een zorgcoördinator in dienst en werken samen met een thuiszorgorganisatie in de wijk zodat goede zorg geleverd kan worden.

Zorg

Al is zorgverlening niet een primair doel van de meeste Stadsdorpen, het bleek wel een thema waar alle Stadsdorpen die in ons onderzoek betrokken waren op één of andere manier mee bezig waren.

Wat betreft zorg, of eerder onderlinge ondersteuning, is een idee dat veel Stadsdorpen verkennen het opzetten van binnenbuurten. Dit zijn kleine groepen Stadsdorpleden/ -deelnemers die in dezelfde straat of hetzelfde blok wonen, en elkaar los van de grotere bijeenkomsten en clubjes ontmoeten en beter leren kennen. Het idee is dat de deelnemers aan deze binnenbuurten zich betrokken voelen bij elkaar en een beroep op elkaar kunnen doen indien nodig. Stadsdorp Zuid is hiermee begonnen, en dit idee wordt langzaam door meerdere Stadsdorpen – op hun eigen manier – overgenomen. In Stadsdorp Centrum-Oost zijn ze hier al mee begonnen, en hebben ze per binnenbuurt gezorgd voor twee zorgcoördinatoren die het eerste aanspreekpunt zijn wanneer ondersteuning nodig is, en dit vervolgens coördineren met de rest van de binnenbuurt. Andere Stadsdorpen beginnen met een lossere opzet en laten het aan iedere individuele binnenbuurt om te bepalen hoe ze het vorm willen geven.

Verder bestaan op verschillende niveaus groepen Stadsdorpers die zich oriënteren op de veranderende zorg, en hoe de Stadsdorpen zich hiertoe kunnen verhouden. Op stedelijk niveau bestaat sinds 2013 de kenniskring zorg, waarin verschillende Stadsdorpen vertegenwoordigd zijn. Deze groep houdt zich bezig met thema's zoals het profiel van de Stadsdorpen, hulp bij het keukentafelgesprek, kennisvergaring en beleidsbeïnvloeding. Ook zetten ze nieuwe ontwikkelingen op, zoals bijeenkomsten rondom zorg, en het samenstellen van een database met gevalbeschrijvingen van Stadsdorpers die met een kwetsbaarheid te maken kregen en hoe hiermee om gegaan werd. Daarnaast voeren ze gesprekken met belangrijke partners in Amsterdam (bv. Cliëntenbelang Amsterdam, de Ouderenadviesraad, de gemeente Amsterdam, en bestuurscommissies van Stadsdelen) en verzamelen ze ervaringen uit andere steden.

Ook op Stadsdorpniveau zijn verschillende groepen actief, zoals de zorgbrainstormgroep bij Stadsdorp Nieuwmarkt, waarbij we als onderzoekers hebben kunnen meelopen en meedenken. Deze brainstormgroep boog zich over de vraag op welke manier Stadsdorp Nieuwmarkt zich wel, of juist niet, met zorg wilde bezighouden. Hieruit is het idee voortgekomen om een crisis telefoonnummer in te stellen, waar Stadsdorpleden met urgente zorgvragen terecht konden. De telefoon zou bemenst worden door verschillende Stadsdorpleden, en er zou een poule van mensen zijn die bereid waren hulp te bieden indien nodig. Ook bij Stadsdorp Rivierenbuurt is sinds de zomer van 2014 een groep actief bezig met het thema zorg. Deze groep richt zich op informatievoorziening van de Stadsdorpers, het inventariseren van vragen die leven rond de veranderende zorg, het vinden van antwoorden op deze vragen in samenwerking met professionals vanuit het Stadsdeel, en het praktisch ondersteunen van Stadsdorpers bij het vinden van hun weg binnen de veranderde zorgstructuren.

2.4 Contact met beleidsmakers en wijkprofessionals

De Stadsdorpen zijn bij uitstek burgerinitiatieven die van onderop, los van enige bemoeienis vanuit de lokale overheid, tot stand zijn gekomen. Toch staan ze niet los van de huidige ontwikkelingen op gemeenteniveau, zoals ook blijkt uit de activiteiten van de Stadsdorpen omtrent zorg. Wethouders, ambtenaren en professionals kijken met belangstelling naar de mogelijke bijdrage die de Stadsdorpen kunnen leveren aan de decentralisatie binnen het sociale domein.

Hoe kijkt men vanuit het Stadsdorp naar sociale wijkprofessionals/ de gemeente?

De algemene tendens in de gesprekken en bijeenkomsten destijds (in 2014-2015), was dat betrokkenen bij de Stadsdorpen de indruk hadden dat de gemeente veel interesse had in hun activiteiten en ontwikkeling, waarbij het Stadsdorp ogenschijnlijk werd gezien als potentiële 'gratis zorg'. Zo benoemde een aantal initiatiefnemers dat ze nota's voorbij hadden zien komen waarin naar de Stadsdorpen werd verwezen als 'zorgdorpen' die in de nulde lijn thuishoorden. De Stadsdorpen leken dus ongevraagd in de zorgketen te worden opgenomen, terwijl de meeste Stadsdorpen daar geen deel van willen uitmaken. Eén van de Stadsdorpen heeft hierop gereageerd met een brief naar de gemeente, om deze beweging tegen te gaan. Een initiatiefnemer sprak de volgende verwachting uit:

'Want ik voorzie dat ze dadelijk tegen iemand zeggen, een oude dame: bent u geen lid van zo'n Stadsdorp? Er is hier toch een Stadsdorp? Dan kunt u daar toch vragen of mensen u helpen? Nou ja, dat kan je natuurlijk helemaal nooit doen.' (Initiatiefnemer, maart 2014)

Voor zover bij ons bekend heeft de gemeente vooralsnog nauwelijks een expliciet beroep gedaan op de Stadsdorpen, maar verschillende initiatiefnemers denken dat dit niet lang meer zal duren. De meningen over hoe hiermee om te gaan verschillen. Sommige betrokkenen vinden dat de Stadsdorpen nu het initiatief moeten nemen om de gemeente te laten weten wat ze wel en niet kunnen en willen doen. Daarvoor is noodzakelijk dat de afzonderlijke Stadsdorpen dit eerst voor zichzelf duidelijk krijgen, wat anno 2014-2015 veelal nog niet het geval was en waar men graag de tijd voor wil kunnen nemen. Anderen leggen de nadruk op de interne ontwikkeling van de Stadsdorpen, en vinden dat de gemeente daar niets mee te maken heeft en geen rol in mag spelen. Tijdens een informatiebijeenkomst werd hier als volgt over gesproken:

'Door de bezuinigingen vindt de overheid het opeens fantastisch wat er allemaal binnen de Stadsdorpen gebeurt, maar hoe zien de Stadsdorpleden het zelf voor zich? Wat mag de buurvrouw wel en niet doen? Wat wil je zelf wel en niet voor de buurvrouw doen? Maakt het uit als het voor een buurvrouw van een paar straten verderop is? Wat kan een vrijwilliger doen en waar is echt een professional voor nodig?' (februari 2014)

Terughoudendheid ten opzichte van de gemeente wordt in positieve zin veroorzaakt door een behoefte aan onafhankelijkheid en organische groei, en in negatieve zin door de angst voor overregulering, zoals bijvoorbeeld in de kinderopvang gebeurd is.

Waarvoor doet de overheid een beroep op het Stadsdorp? En hoe gaat het Stadsdorp hiermee om?

Betrokkenen vanuit sommige Stadsdorpen hebben gesprekken gevoerd met ambtenaren uit hun Stadsdeel. Deze ambtenaren lijken de Stadsdorpen graag te zien als samenwerkingspartners, maar de meeste Stadsdorpen lijken hier voorzichtig mee te zijn.

Hoewel sociale professionals vanuit de gemeente, ten tijde van het onderzoek, nog weinig leken te weten over de Stadsdorpen, en de contacten tussen sociale professionals en Stadsdorpers nog beperkt waren, zijn een paar voorbeelden te noemen van sociale professionals en ambtenaren die een beroep deden op een Stadsdorp. Zo vertelde een initiatiefnemer van een Stadsdorp dat Buurtzorg in haar buurt weleens cliënten doorverwijst naar het Stadsdorp, vooral wanneer de medewerkers van Buurtzorg een sociaal isolement vermoeden. Vanuit dit Stadsdorp zijn ze daar voorzichtig mee, ze gaan niet zomaar ondersteuning bieden aan mensen die ze nauwelijks kennen. Hiervoor is het van belang dat iemand al langer betrokken is bij het Stadsdorp zodat ondersteuning geboden kan worden vanuit een bestaande vriendschap of vertrouwensband. Ook wat betreft betrokkenheid bij de recentelijk opgezette buurtzorgnetwerken was sprake van terughoudendheid, of minstens ambivalentie, binnen de Stadsdorpen. Inmiddels wordt wel geëxperimenteerd met meer betrokkenheid tussen Stadsdorp en Wijkzorgnetwerk. Meer in algemene zin hebben we het volgende opgetekend tijdens een brainstormgroep zorg:

Wat betreft contact zoeken met professionals heerst ook ambivalentie, de één vindt dat je het Stadsdorp zo institutionaliseert en de ander wil graag op gelijk niveau met professionals in gesprek kunnen om zo goed samen te kunnen werken indien nodig. (Stadsdorpbijeenkomst, februari 2015)

Daarnaast komt bij verschillende gesprekken en bijeenkomsten naar voren dat de grens ligt bij lichamelijke verzorging. Men lijkt het er over eens te zijn dat de verantwoordelijkheid hiervoor bij de gemeente – en dus bij de professionele zorg – moet blijven liggen. De overheid moet, is de overheersende mening, goed kijken waar de gaten vallen en die opvullen, zonder al te veel op de Stadsdorpen te leunen. Een van de respondenten vertelt over een gesprek met iemand van het Stadsdeel die haar vroeg wat ze voor eenzame ouderen van 85+ zou gaan doen, waarop zij antwoordde:

'Meneer, niets! Dat lijkt me nou echt een taak voor de gemeente.' (Initiatiefnemer, maart 2014)

Volgens deze respondent moeten zorgvragen niet teveel interveniëren met de prille ontwikkeling van sociale cohesie binnen het Stadsdorp. Vooral in de opstartfase is de sociale cohesie vaak nog fragiel, en zijn initiatiefnemers bang de het Stadsdorp het nog niet kan dragen wanneer professionals hulpbehoevende mensen gaan aandragen. Daarbij lijkt op de langere termijn te gelden dat Stadsdorpen geen zorgorganisatie willen en kunnen worden.

Wat biedt het Stadsdorp de overheid?

Hoewel veel Stadsdorpen willen voorkomen dat ze een rol krijgen in de zorgketen en teveel gezien worden als vervanging voor zorg die wegvalt door de bezuinigingen, voelen ze zich tot op zekere hoogte wel verantwoordelijk voor eenzame en ondersteuningsbehoeftige ouderen. Een van de bij het onderzoek

betrokken Stadsdorpen heeft hiervoor contact met Buurtzorg, een partij die vaker genoemd wordt als het gaat om samenwerking met professionele organisaties. Het verantwoordelijkheidsgevoel als het gaat om het daadwerkelijk bieden van ondersteuning lijkt zich eerder te richten op huidige betrokkenen bij het Stadsdorp, dan op eenzame buurtbewoners in het algemeen. Aldus één van de respondenten:

'We zijn geen vrijwilligerspoule, maar vooral buurtgenoten die een onderlinge relatie ontwikkelen en van daaruit iets voor elkaar willen doen. De vraag is wel of we helemaal kunnen voorkomen dat mensen op die gronden lid worden. In zekere zin speelt een (toekomstige) behoefte aan burenhulp bij iedereen, maar daarbij is het principe van wederkerigheid belangrijk.' (Stadsdorper, januari 2014)

Voor betrokkenen kan het Stadsdorp een rol spelen bij het behoud van zelfstandigheid. Voor buurtbewoners die (nog) niet betrokken zijn, zien Stadsdorpen vooral een signaleringsrol voor zichzelf. Ook noemt een respondent de bereidheid mee te denken over bureaucratie en bezuinigingen, waarbij ze wel benadrukt dat het Stadsdorp nooit de oplossing hiervoor kan zijn.

Waarvoor doet het Stadsdorp een beroep op de overheid?

De overheid kan een beroep doen op Stadsdorpen, maar Stadsdorpen kunnen op hun beurt ook een beroep doen op de overheid. Een concreet voorbeeld waarbij de Stadsdorpen een *financieel* beroep doen op de overheid is de startsubsidie die verschillende Stadsdorpen hebben aangevraagd bij het Stadsdeel, om bijvoorbeeld notariskosten of het bouwen van een website van te betalen. Andere Stadsdorpen houden zich hier echter verre van, bang in een web van regels en protocollen gezogen te worden.

Als het gaat om het daadwerkelijk leveren van *zorg*, schakelen deelnemers soms sociale of medische professionals in voor hun mede-Stadsdorpers, zoals een casemanager dementie of Buurtzorg. Stadsdorp Zuid heeft hierin een duidelijke koers uitgestippeld. Zo hebben ze voor de coördinatie van zorgvragen een professional in dienst genomen, en hebben ze structurele afspraken met een thuiszorgorganisatie gemaakt. Ook bericht dit Stadsdorp in een nieuwsbrief (02-05-2015) over goede contacten met zorgpartijen met wie ze tijdelijke opvang in de buurt willen realiseren, en voeren ze gesprekken met het stadsdeel over hun behoefte aan ouderenwoningen. Andere Stadsdorpen zijn hier nog zoekende in. Zo is één van de Stadsdorpen van plan bij verschillende zorginstellingen langs te gaan om kennis te maken, aan te geven wat het Stadsdorp wel en niet is en doet, en mogelijkheden voor samenwerking te verkennen. Aldus één van de respondenten:

'Er is een cultuurverandering gaande in de maatschappij, of er is een cultuurverandering noodzakelijk, nu de overheid zich op een aantal terreinen terugtrekt, maar ook nu wij zelf als aankomende behoeftige ouderen het heft meer in eigen hand willen nemen. Niet alleen wij zijn zoekende, ook de professionele zorg, daarom is elkaar ontmoeten, het gesprek aangaan, ook los van een concrete casus, belangrijk.' (Stadsdorpbijeenkomst, februari 2015)

Doel is ook het verder verkennen van de scheidingslijn tussen burenhulp, vrijwilligerswerk en professionele hulp, want die is nu nog niet altijd helder. Een respondent van een ander Stadsdorp vraagt

zich af of ieder Stadsdorp zelf moet bepalen hoe ze met zorginstellingen om willen gaan, of dat Stadsdorpen hierin beter gezamenlijk op kunnen trekken.

Wanneer het over *informatievoorziening* gaat, hebben verschillende Stadsdorpen wijkprofessionals of medewerkers van het Stadsdeel uitgenodigd om informatie te komen geven over de recente veranderingen in de zorg. Dit lijkt de meest laagdrempelige vorm van contact met het Stadsdeel, die het meeste voorkomt.

Hoofdstuk 3

Intern perspectief op het Stadsdorp – empirie uit de Rivierenbuurt

Om wat beter zicht te krijgen op het interne perspectief van initiatiefnemers en deelnemers van een Stadsdorp, hebben we een verdiepend onderzoek uitgevoerd binnen Stadsdorp Rivierenbuurt, destijds een jaar jong. In samenwerking met initiatiefnemers van Stadsdorp Rivierenbuurt hebben we twee onderzoeksthema's geïdentificeerd: 1) welke verwachtingen hebben jongere ouderen en oudere ouderen ten aanzien van Stadsdorp Rivierenbuurt? en 2) wat zijn de mogelijkheden voor het vergroten van de betrokkenheid van jonge gezinnen bij het Stadsdorp? Hieronder doen we eerst verslag van de verwachtingen van de jongere en oudere ouderen, 9 in totaal, die deel namen aan de drie focusgroep gesprekken. Het gaat dus om de meningen van slechts een klein deel van het totale aantal betrokkenen bij Stadsdorp Rivierenbuurt. Ook gaat het hier om de meer actieve betrokkenen, aangezien ze geworven zijn tijdens – en dus aanwezig waren bij – één van de informatiebijeenkomsten. De gesprekken hebben plaatsgevonden in de periode van oktober tot december 2014. We analyseren de resultaten aan de hand van de vier organisatievormen uit hoofdstuk 2, om een beter beeld te krijgen van hoe Stadsdorp Rivierenbuurt in elkaar zit. We eindigen met een korte weergave van de resultaten uit het onderzoek onder jonge gezinnen.

3.1 Verwachtingen van deelnemers

De belangrijkste bevinding uit het onderzoek naar de verwachtingen van de deelnemers is dat de jongere ouderen en oudere ouderen uit de focusgroepen geen verschillende verwachtingen hadden ten aanzien van het Stadsdorp. Beide groepen ouderen verwachten dat het Stadsdorp een plaats is om de burens te ontmoeten en beter te leren kennen. Een jongere oudere zegt hierover: *'[...] de eerste winst is dat als ik door de Scheldestraat fiets ik dan naar meer mensen wuif, hè, of tegenkom bij de winkel of waar dan ook'*. Het idee dat oudere ouderen meer ondersteuning zouden vragen aan mede-Stadsdorpers leek niet aan de orde. Sterker nog, de oudere ouderen hadden niet het idee dat ze oud genoeg waren om een hulpvraag te hebben. Als ze dat wel zouden hebben, zouden ze niet in de eerste plaats bij andere Stadsdorpers aankloppen.

Beide groepen gaven aan dat de contacten die voortvloeiden uit bijeenkomsten van het Stadsdorp wel belangrijk en waardevol waren. Echter, van het vragen of bieden van hulp of ondersteuning was nog geen sprake. In de gemengde focusgroep wordt gezegd dat: *'[...] het Stadsdorp prima is, maar verwacht er niet te veel van onderlinge hulp'*. Volgens de respondenten zal dit ook pas komen op het moment dat er al een 'klik' is met iemand. Het Stadsdorp kan volgens hen dus wel dienen als katalysator van sociale contacten, wat zou kunnen leiden tot onderlinge ondersteuning, maar zij zien dit niet als het primaire doel. Een respondent geeft aan dat *'[...] het begint met delen, alles wat meer gebeurt dat kun je niet sturen'*.

Dit zou betekenen dat het heersende idee vanuit de Wmo, dat informele ondersteuning vanuit familieleden en burens een belangrijke taak gaat overnemen van professionele zorg, op het gebied van burenhulp niet zomaar werkelijkheid lijkt te worden. Onze respondenten gaven heel duidelijk aan dat ze

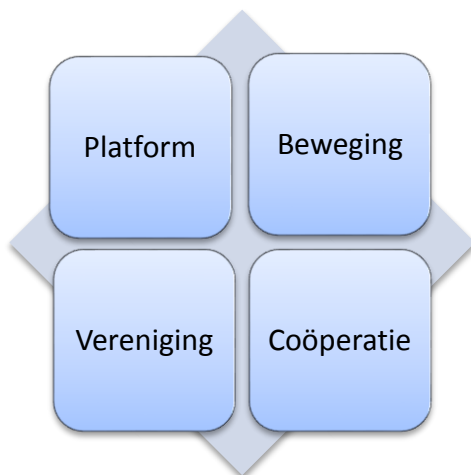
bij hoge nood eerst hun kinderen inschakelen. Een deelnemer zegt dat ze *'[...] niet zo vlug hulp zou vragen, mijn zoon woont beneden mij'*. Als de kinderen afwezig zijn, zullen ze een beroep doen op professionals (of vrijwilligers). Daarna komt ondersteuning van naaste vrienden en bekenden, en pas als laatste wordt burenhulp genoemd. Burenhulp lijkt dus nog geen sterke positie te hebben in het ondersteunen van kwetsbare ouderen.

Een ander opmerkelijk punt behelste de toekomst van het Stadsdorp. Onze respondenten hadden wisselende ideeën over hoe het Stadsdorp zich zou moeten ontwikkelen. Dit had onder andere te maken met wat ze in de toekomst van het Stadsdorp verwachtten. Deelnemers die het een grote opdracht van het Stadsdorp achtten om in de toekomst zorg- en welzijnstaken te organiseren, pleitten voor een meer formele structuur: *'Het moet georganiseerd zijn dat als je hulp nodig hebt dat je je kunt richten tot iemand van Stadsdorp hè, een of andere kracht die je kunt bellen of mailen'*. Andere deelnemers zagen juist meer in een organisch groeiende gemeenschap.

Mede naar aanleiding van de focusgroepen is een bredere discussie ontstaan over welke ontwikkelingsrichting van het Stadsdorp het beste aansluit bij de wensen van de deelnemers. Ook de andere deelnemers bleken hierover van mening te verschillen. Het overgrote deel zou het de komende tijd nog zo laagdrempelig mogelijk willen houden, zodat een grote diversiteit aan deelnemers zich kan aansluiten. Een ander deel wilde een sterkere organisatie ontwikkelen, in navolging van Stadsdorp Zuid. De gedachte hierachter is dat een sterke organisatiestructuur zou bijdragen aan een betere samenwerking met formele organisaties. De deelnemers van het Stadsdorp zullen nu met elkaar moeten uitdenken welke richting ze inslaan.

3.2 Van Sociaal platform naar (zorg)coöperatie

Om hier nog verder op in te zoomen, analyseren we de kenmerken van Stadsdorp Rivierenbuurt, zoals wij ze gezien hebben en zoals naar voren kwam tijdens de focusgroep gesprekken, aan de hand van de vier verschillende organisatievormen die we in hoofdstuk 2 al de revue lieten passeren.

Hieronder geven we onze interpretatie van de organisatievorm van Stadsdorp Rivierenbuurt aan de hand van de volgende eigenschappen: doel, verplichtingen m.b.t. betrokkenheid, lidmaatschap, nabuurschap, wederkerigheid en identiteit.

Doel

Er lijkt een discrepantie te zijn tussen het doel dat de respondenten benoemen (*'dat je iets aan elkaar hebt als je hulpbehoevend wordt'*, *'iets doen voor ouderen in de wijk'* en *'burenhulp'*) en de werkelijkheid zoals ze die ervaren (*'ontmoeten'* en *'sociale activiteiten'*). Wat dat betreft lijkt

het Stadsdorp meer een sociaal platform of een beweging dan een vereniging of een coöperatie. De

meeste respondenten hebben naar eigen zeggen een druk genoeg sociaal leven op dit moment, en hebben daarvoor het contact niet direct nodig. Voor hen staat het ontmoeten van buurtgenoten om eenzaamheid te voorkomen, of gewoon het herkennen van mensen op straat (publieke familiariteit) centraal.

Alleen 'ontmoeten' is echter niet voor alle deelnemers aan de focusgroepen voldoende als doel. Een respondent noemt als voorbeeld de wekelijkse café-bijeenkomsten waar ze trouw kwam maar waarbij ze is afgehaakt doordat ze een doel miste. Er kwamen steeds dezelfde mensen en ze raakte uitgepraat. De impliciete verwachting van veel maatschappelijke verenigingen is dat betekenisvolle interactie kan leiden tot coöperatief gedrag tussen aangesloten 'leden'. Het uitbreiden/ in stand houden van een netwerk is hier dus functioneel gemotiveerd. Het netwerk is een middel voor enige mate van onderlinge 'verenigings'-wederkerigheid naast en aanvullend op wederkerigheid tussen strong ties (vgl. Putnam/ Hooghe). Respondenten geven bijvoorbeeld aan dat bij langer thuis wonen het peernetwerk van Stadsdorpers lichte ondersteuning kan bieden bij zorg. *'In eerste instantie denk je aan familie en goede vrienden, maar wie weet als het klikt kun je iemand van het Stadsdorp vragen'*. Het Stadsdorp is kortom een lichte vorm van collectief sociaal kapitaal, waaruit vervolgens een toename van individueel sociaal kapitaal kan ontstaan. De respondenten nemen nadrukkelijk afstand van het idee dat dit per direct maakbaar of opvraagbaar is: *'niks moet'*. Voor een aantal respondenten is betrokkenheid bij het Stadsdorp inderdaad een manier om zich voor te bereiden op eventuele behoefte aan hulp in de toekomst: wat als...? Vooral als het beleid nog verder verschaalt en er geen alternatieven zijn, zegt een 75plusser: *'Als er helemaal geen huishoudelijke hulp meer wordt vergoed of geen vrijwilliger meer is, dan klopt ik misschien wel aan bij het Stadsdorp: Wie wil mij helpen? Wie kent mijn probleem ook? Wie is ergens goed in?'*

Het bereiken van dit 'hogere' doel van het Stadsdorp, buurtgenoten die elkaar ondersteunen, ligt voor alle respondenten in de toekomst en niet in het heden. Verwachtingen liggen vooral op het gebied van een sterkere sociale samenhang. Daarnaast komt het 'vage' gevoel iets voor een ander te kunnen gaan betekenen (sociale normen van altruïsme) naar voren.

Verplichtingen m.b.t. betrokkenheid

Vanuit de kerngroep van het Stadsdorp worden geen verplichtingen verbonden aan het betrokken zijn bij het Stadsdorp. De betrokkenheid zoals deze momenteel gevoeld wordt door de respondenten past hierbij, en bij de eigenschappen van het sociale platform of de beweging. Respondenten zeggen hierover: *'Wij zijn geen club waar je op voorhand geacht wordt voor elkaar hand- en spandiensten te leveren'*, *'we zijn een plek voor ontmoeting en daar ontstaan dingen of niet'*, en *'mensen kiezen zelf met wie ze iets gaan doen'*, bijvoorbeeld wandelen, naar het museum of samen koken. De respondenten willen graag geïnformeerd blijven over de activiteiten binnen het Stadsdorp, ze dragen het een warm hart toe en komen naar de informatiebijeenkomsten; daar blijft het vaak bij.

Bijna alle respondenten zijn bereid iets voor anderen te doen, maar wel op basis van vrijwilligheid. Een vriendschappelijke relatie en vertrouwen zijn daarbij belangrijk, ze willen zelf kunnen beslissen aan wie ze hulp willen verlenen. Verschillende respondenten benoemen dat er mensen zijn die op een zeurderige of afhankelijke manier om hulp vragen en daar hebben ze geen zin in. Ze zijn buurtbewoners, geen

vrijwilligers. De respondenten geven nadrukkelijk aan dat ontmoeten niet vanzelf hoeft te leiden tot onderlinge wederkerigheid: *'Als die mensen iets voor elkaar gaan betekenen, vindt dat als het ware buiten het Stadsdorp plaats',* en *'het Stadsdorp is dan wel een beginvoorwaarde geweest voor die hulp'*.

Ook de overheid kan geen onderlinge ondersteuning afdwingen: *'Alle stadsdorpen hebben onderling afgesproken: wij zijn geen vrijwilligersorganisatie die zo aangeboord kan worden voor informele zorg. Daarvoor kan de gemeente geen beroep op ons doen'*.

Lidmaatschap

Er is geen sprake van formeel lidmaatschap, bewoners van de Rivierenbuurt kunnen zich aanmelden als geïnteresseerde, wat betekent dat ze maandelijks de nieuwsbrief krijgen. Wat betreft de groep meer actieve betrokkenen, die we tijdens de informatiebijeenkomsten hebben gezien, viel ons wel op dat de samenstelling paste bij de kenmerken van een beweging: het is een selecte groep van ogenschijnlijk gelijkgestemde, oudere, hoger opgeleide buurtbewoners. De respondenten benoemen zelf het verschil tussen bijvoorbeeld de bezoekers van het Huis van de Wijk, die meer passief 'consumenten', en de Stadsdorpers, die meer initiatiefrijk en ondernemend lijken te zijn. Ook geven de respondenten aan dat bewoners uit een ander deel van de Rivierenbuurt, waar meer allochtonen wonen en meer sociale woningbouw is, zich niet aansluiten bij het Stadsdorp; zij lijken zich niet aangesproken te voelen.

Zoals eerder benoemd verschillen de respondenten van mening m.b.t. het verder organiseren van het Stadsdorp, met bijvoorbeeld contributie en een zorgcoördinator in dienst.

Nabuurschap

De respondenten zagen op het gebied van sociale verbinding en uitwisseling van diensten ten tijde van het onderzoek, krap een jaar na de oprichting van het Stadsdorp, nog weinig concrete resultaten. Wat dat betreft leek het Stadsdorp, in ieder geval destijds, het meeste op een sociaal platform. Omdat mensen elkaar tijdens informatiebijeenkomsten zien, gaan ze elkaar ook op straat herkennen en groeten. Veel verder dan dat ging het destijds nog niet. De dorpse variant van nabuurschap, waarbinnen de leden van een netwerk weinig keuzevrijheid hebben, zou men te beklemmend vinden. De respondenten vinden het lastig de balans te vinden tussen geen contact met je burens en jezelf aan hen opdringen.

Wanneer het gaat over daadwerkelijk iets doen voor elkaar, hinkt men op twee benen. Als ze ondersteuning nodig zouden hebben, zouden ze liever eerst een beroep doen op vrijwilligers of professionals. Pas wanneer ze nergens anders terecht kunnen, kunnen ze zich voorstellen dat ze bij het Stadsdorp aankloppen. Ook als het gaat over het verlenen van hulp aan mede-Stadsdorpers zitten daar duidelijk grenzen aan: *'Er moet in een hulprelatie een grens zijn, je kunt niet iedere dag opdraven'*.

Een van de respondenten trekt een belangrijke conclusie: *'We gaan steeds heen en weer in de discussie. Soms is ontmoeten het enige model, soms willen we iets meer zijn, iets moreels zijn, elkaar hulp bieden. [...] Maar als we daar dan over door praten is het toch wel lastig en handig als we dat aan vrijwilligers en professionals kunnen vragen'*. In de discussie gaan ze dus heen en weer tussen de vorm van een sociaal platform of beweging, en de vormen die meer verlangen zoals de vereniging of de coöperatie.

Wederkerigheid

Als het gaat om het uitwisselen van diensten, organiseren de meeste respondenten dit op andere manieren dan via het Stadsdorp, namelijk via de eigen kinderen, directe (jongere) burens, toevallige voorbijgangers op straat of eigenaren van buurtwinkels waar ze al lang over de vloer komen. Aan hen vragen de respondenten gemakkelijker hulp dan aan andere Stadsdorpers. Mogelijk is de reden hiervoor dat ze bij Stadsdorpers het idee hebben dat ze direct iets terug moeten doen omdat het voor hen een belasting zou zijn.

Verder ontvangen de respondenten liever hulp van vrijwilligers want *'[dat] is een wat meer afstandelijke relatie', 'je komt elkaar dan verder niet tegen', 'dat vind ik fijner'*. Andere argumenten voor de inzet van vrijwilligers: *'er zit ook een neutrale intermediair tussen, waar je bijvoorbeeld kan klagen als cliënt'* en *'je hoeft je bij vrijwilligers niet bezwaard te voelen om iets te vragen, dan speelt er geen vraagverlegenheid'*. Voor het Stadsdorp blijft de volgende rol over: *'Ontmoeten en mogelijk lichte vormen van nabuurschap en in incidentele gevallen informele hulp'*. Maar ook daarbij moet sprake zijn van keuzevrijheid en exit opties (vgl. community light).

Identiteit

Ook wat betreft de factor 'identiteit' lijkt het Stadsdorp op een sociaal platform. De respondenten benoemen zichzelf niet als Stadsdorper, ze komen vanuit nieuwsgierigheid of omdat ze de initiatiefnemers een warm hart toedragen, maar identificeren zich niet met het Stadsdorp. Wellicht kan dit versterkt worden wanneer sprake is van een daadwerkelijk lidmaatschap, inclusief contributie, zoals bij een vereniging het geval is. Hier lijkt bij de respondenten echter weinig animo voor.

3.3 Betrokkenheid van jonge gezinnen

Een van de belangrijkste inzichten van dit deelonderzoek is dat deze gezinnen met jonge kinderen nauwelijks contact hadden met (oudere) bewoners uit de buurt. De gezinnen gaven aan dat ze alleen contact hadden met de meest naaste burens, die ze wel eens op straat tegenkwamen, maar van sociale samenhang was nauwelijks sprake. Kenmerken van sociale samenhang, zoals solidariteitsgevoelens, gedeelde normen en waarden, en frequente en/of intensieve contacten (Hart *et al.*, 2002), waren maar summier aanwezig. Daar staat tegenover dat de gezinnen wel een sterk netwerk hadden van andere gezinnen met kinderen, die ze ontmoetten op plaatsen waar ze toch al kwamen, zoals de kinderboerderij, crèche of speeltuin. Ze regelden onderling oppas en wisselden informatie uit over kinderactiviteiten. Met deze gezinnen was wel sprake van een wederkerige relatie.

Twee van de drie gezinnen had voordat het interview plaatsvond nog nooit van het Stadsdorp gehoord. Een respondent had er ergens over gelezen, maar het beeld dat zij had was dat van een gemeentelijk georganiseerd initiatief om ouderen te ondersteunen, en niet van een bewonersgestuurde gemeenschap met als doel het bevorderen van sociale verbinding. Na uitleg van de betekenis van het Stadsdorp, leek het de gezinnen wel een waardevol idee maar hadden ze ook hun bedenkingen over mogelijke aansluiting.

Een van de argumenten waarom aansluiting lastig zou zijn, was dat deze gezinnen al enorme drukke levens leidden. Ze hadden het zo druk met kinderen, werken, huishouden, vrienden, familie en hobby's dat geen extra energie over was voor het Stadsdorp. Alleen wanneer het contact erg laagdrempelig georganiseerd zou zijn, zouden ze betrokkenheid bij activiteiten van het Stadsdorp overwegen. Dit zou betekenen dat Stadsdorpers actief op zoek zouden moeten gaan naar verbinding met de jonge gezinnen op plekken waar de gezinnen toch al komen. Een van de moeders stelde voor deelnemers van het Stadsdorp naar de speeltuin te laten komen, zodat ze hier een praatje konden maken met de gezinnen.

De visie van de gezinnen over het aanbieden en aannemen van hulp of ondersteuning leek erg op die van de respondenten uit het Stadsdorp. Pas op het moment dat er een 'klik' met iemand is, of een vertrouwensrelatie, zal ook een sfeer van dienstenuitwisseling ontstaan. Bij de ouders speelde dan vooral de veiligheid van de kinderen een rol. Ze wilden bijvoorbeeld niet dat iemand die ze niet goed kenden, of nog niet volledig vertrouwden, hun kind van school zou halen. Elkaar kennen en gekend worden lijkt dus voor alle betrokken partijen een belangrijke factor om burenhulp tot stand te laten komen.

Een andere reden waarom de gezinnen bedenkingen hadden bij het aansluiten bij het Stadsdorp was hun visie over ouderen. De respondenten bleken ouderen te zien als kwetsbare bewoners, die eenzaam en stil in hun woning zitten. Een respondent gaf als voorbeeld dat ze zich zorgen zou maken om de veiligheid van de oudere als deze op haar kind zou passen. Wat als deze zou vallen en een heup zou breken? Het beeld wat de gezinnen hebben van ouderen sluit niet aan bij de deelnemers aan het Stadsdorp. Op dit moment zijn dit juist de vitale en veerkrachtige ouderen, die nog geen hulpvraag hebben. Om een beter beeld te krijgen van de mogelijke meerwaarde van betrokkenheid bij het Stadsdorp, zou het helpen wanneer jonge gezinnen weten wat voor ouderen daadwerkelijk deelnemer zijn.

Hoofdstuk 4

Extern perspectief op het Stadsdorp – beleidsmakers en professionals

Op dit moment vindt in Nederland een transitie plaats van een neoliberaal overheidsbeleid naar een meer communitaristisch beleid. Hiermee bedoelen we dat niet de burger als op zichzelf staand individu centraal

staat, maar juist de sociale netwerken waarin mensen hun verantwoordelijkheid als burger kennen (Giddens, 1998). Waar de focus van overheidsbeleid eerst lag op de rechten die burgers hadden om zorg te ontvangen, ligt de focus nu op het zoeken naar sociale structuren waarbinnen zorg opgevangen kan worden. Zo'n verandering is nauw verbonden met de wijze waarop de overheid kijkt naar (actief) burgerschap. Het neoliberale beleid zag burgers voornamelijk als 'consumenten'. Burgers konden als individuele actoren het beste zelf bepalen welke ondersteuning ze van de overheid en andere burgers nodig hadden. De communitaristische visie veronderstelt een grotere rol voor de leefwereld in het zorgen voor de meest kwetsbaren van de samenleving.

De communitaristische visie uit zich in het huidige discours omtrent de 'participatiesamenleving'. Burgers moeten moreel bewustzijn tonen en hier ook naar handelen, bijvoorbeeld door zich in te zetten voor medeburgers die ondersteuning nodig hebben. Dit uitdragen van actief burgerschap kan middels het uitoefenen van regulier werk. Een andere geïnstitutionaliseerde manier is via 'officieel' vrijwilligerswerk. De laatste, niet-geïnstitutionaliseerde en minst erkende, vorm, is informeel actief burgerschap zoals binnen een Stadsdorp.

In dit hoofdstuk verkennen we de reacties van ambtenaren en sociale professionals op het ontstaan van Stadsdorpen. Hiervoor hebben we gesprekken gevoerd met negen respondenten, werkzaam als participatiemedewerker, oefentherapeut, sociaal werker, regisseur zorg en welzijn, kwartiermaker wijkzorg, lid van het dagelijks bestuur van een van de stadsdelen, beleidsrealisator vrijwilligers, medewerker van een sociaal wijkteam, en casemanager dementie.

Zien zij deelname aan het Stadsdorp als actief burgerschap? Is sprake van een paradoxale opdracht, waarbij burgers enerzijds zorg en ondersteuning zélf moeten gaan regelen en anderzijds de overheid de opdracht heeft gegeven om de participatiesamenleving te stimuleren? Kortom, blijven burgerinitiatieven als Stadsdorpen werkelijk een burgerinitiatief of worden ze langzaam een onderdeel van overheidsbeleid? Een dilemma dat Stadsdorpen hierbij tegen kunnen komen is dat ze, om hun doel te bereiken, niet anders kunnen dan zichzelf een naam te geven, maar hierdoor ook ingangen creëren voor ambtenaren van de gemeente. Deze ambtenaren kunnen, ondanks dat ze de Stadsdorpen geen verplichtingen opleggen, wel ideeën hebben over waar het Stadsdorp zich mee bezig zou moeten houden. Hierdoor kunnen ze indirect toch invloed uitoefenen op hun ontwikkeling. In hoeverre dit daadwerkelijk gebeurt, bespreken we hieronder.

4.1 Stadsdorpen als actief burgerschap

Veel literatuur rondom actief burgerschap (Verhoeven & Tonkens, 2013; Kampen *et al.*, 2013) gaat uit van formele vormen van vrijwilligerswerk. Burgers die niet meedraaien in de reguliere arbeidsmarkt kunnen toch actief bijdragen aan de samenleving door vrijwilligerswerk te doen (Fuller *et al.*, 2008; Wilson, 2012). De meeste Stadsdorpen zijn geen officiële stichtingen of coöperaties. Daarbij zorgen de veelal fluide grenzen van lidmaatschap voor onduidelijkheid over wie wel en niet lid is van een Stadsdorp. Hierdoor is

het maar de vraag of burgers die betrokken zijn bij een Stadsdorp, in lijn met de gedachte van de participatiesamenleving, gezien worden als actieve burgers.

Het viel op dat onze respondenten geen twijfels uitten over de vraag of betrokkenen bij een Stadsdorp gezien moeten worden als actieve burgers. Dit blijkt vooral uit het feit dat Stadsdorpen gezien worden als volwaardig partner van de verschillende stadsdelen. Een van de respondenten geeft aan dat Stadsdorpen een van de informele partijen is waarmee hij te maken krijgt in de buurt waar hij werkt:

'[Voor mij zijn] Stadsdorpen van belang, omdat het één van de partijen zijn die iets doen daar in dat gebied. En dan heeft het niet alleen met zorg en welzijn te maken. Al heeft het natuurlijk met zorg en welzijn te maken, maar ze zitten ook veel breder.'
(Regisseur Zorg en Welzijn)

Stadsdorpen worden bijzonder serieus genomen als katalysator van sociale cohesie in buurten. Twee respondenten geven aan dat hun collega's de Stadsdorpen zien als een 'handig informeel netwerk'. Dit geeft aan dat het netwerk wat Stadsdorpen opbouwen gezien wordt als uitzonderlijk waardevol, maar dat gemeenteambtenaren de neiging hebben dit netwerk voor hun eigen doeleinden in te zetten. Een van onze respondenten vond dit geen juiste insteek en zei hierover:

'En dan zien mensen: o, prachtig, een informeel netwerk. Om zeg maar een beter zorg- en welzijnsaanbod te creëren in de wijk. Ja, dat vind ik natuurlijk ... de wereld omkeren.'
(Regisseur Zorg en Welzijn)

Ondanks dat Stadsdorpen geen universeel karakter hebben en het onderling ook niet altijd met elkaar eens zijn, zien onze respondenten ze zonder uitzondering als een belangrijke spil in de wijk. Dit gebeurt enerzijds omdat ze een netwerk van ouderen opbouwen wat voorheen niet aan elkaar verbonden was, en anderzijds omdat ze vergelijkbare doelen nastreven als de gemeente.

4.2 Ondersteunen of overnemen?

De doelen van de Stadsdorpen komen grotendeels overeen met die van de stadsdelen, in ieder geval met die van kwartiermakers en buurtregisseurs. Beiden willen ze sterke sociale buurtnetwerken creëren waarbinnen buurtbewoners elkaar ondersteunen, met af en toe ingrijpen van zorg- en welzijnsinstellingen. Omdat ze overlappende doelen hebben, zien wij het risico dat de gemeente de koers van de Stadsdorpen (mede) zal proberen te bepalen; kortom, dat ze zullen pogen de ontwikkeling van Stadsdorpen over te nemen.

Volgens een van de respondenten hebben de meeste Stadsdorpen een ‘gezonde afkeer’ van de overheid. Veel Stadsdorpen willen bijvoorbeeld geen subsidie omdat ze zich dan moeten verantwoorden. Ook heeft een aantal van onze respondenten het eerste contact met Stadsdorpen als onwennig ervaren:

‘En in dat kennismakingsgesprek met [twee] Stadsdorpen [...] kwam eigenlijk datzelfde thema naar voren. Ze kwamen naar me toe en ze zeiden: je gaat er toch niet voor zorgen dat al die zorgtypes van jou straks al die eenzame kwetsbare mensen naar ons doorverwijzen?’ (Beleidsrealisator)

Deze angst signaleerden we in het onderzoek inderdaad bij meerdere Stadsdorpen. De terughoudendheid die onze respondenten ervaren bij de Stadsdorpen, maakt het lastig ze te ondersteunen, laat staan hun proces over te nemen. Pogingen van onze respondenten tot ‘bemoeienis’ met de Stadsdorpen leverden voorsnog niet veel op. Een voorbeeld komt van een ambtenaar die een leegstaande ruimte in een verzorgingstehuis beschikbaar wilde stellen voor een Stadsdorp zonder ontmoetingsruimte. Hier heeft het betreffende Stadsdorp vriendelijk voor bedankt, want *‘dat vonden ze niet passen bij hun karakter’ (lid dagelijks bestuur van een stadsdeel)*. Uit dit voorbeeld spreekt het belang dat Stadsdorpen lijken te hechten aan hun eigen zoektocht naar hun visie en identiteit.

Toch willen veel ambtenaren de Stadsdorpen wel ondersteunen, vaak omdat ze denken dat het een initiatief is wat op wijkniveau goed kan werken om mensen aan elkaar te verbinden. Nu nog is een beperkte groep ondernemende wijkbewoners actief in de Stadsdorpen. Echter, de hoop leeft dat de ‘tussengroep’, die het wat minder goed voor elkaar heeft en wat minder sociaal vaardig is, hier na verloop van tijd in meegenomen kan worden.

‘Wat ik dan ook verwacht, is dat we die Stadsdorpen als gemeente goed kunnen ondersteunen, als ze dat willen, om die tussengroep zo goed mogelijk te kunnen faciliteren’ (lid dagelijks bestuur van een stadsdeel)

Dit ondersteunen kan op verschillende manieren. Een ambtenaar stelt voor om een Safety Net te ontwikkelen. Dit is een netwerk van zorg- en welzijnsprofessionals die contact hebben met Stadsdorpleden die zich met zorg bezighouden. Op het moment dat een zorgvraag te zwaar is (geworden) voor het Stadsdorp, bestaat middels zo’n Safety Net een korte lijn met het professionele netwerk. Een ander wilde een ‘Expertisecentrum Stadsdorpen’ oprichten. Dit zou bijvoorbeeld een telefonisch loket kunnen zijn dat mensen die een Stadsdorp willen oprichten, of al opgericht hebben, kunnen benaderen met vragen. Dit idee heeft de oprichter van Stadsdorp Zuid, die voor veel ambtenaren geldt als een invloedrijke organisator, afgeblazen. Een laatste idee van één van de respondenten was het opstellen van een sociale kaart waar de Stadsdorpen hun voordeel mee zouden kunnen doen.

De ondersteuning die ten tijde van het onderzoek het meeste plaatsvond, is het uitwisselen van informatie. Ambtenaren worden door Stadsdorpen gevraagd te helpen bij het organiseren van informatieavonden rond thema’s als zorg, ouder worden en wonen. Stadsdorpen kloppen op hun beurt bij ambtenaren aan met kritieke casuïstiek van Stadsdorpleden waarbij structuren van zorg en welzijn gefaald hebben.

4.3 Alleen stimuleren, of ook initiëren?

Stadsdorpen zijn opgericht door bewoners die zich actief willen inzetten voor hun wijk. Dit betekent dat in sommige wijken veel ouderen actief meedoen, maar dat in andere wijken mogelijk geen Stadsdorpen ontstaan. Het hangt immers af van individuele buurtbewoners of een dergelijk initiatief wel of niet tot stand komt. Dat in sommige aandachtswijken geen Stadsdorpen ontstaan, vinden onze respondenten jammer, vooral omdat ze Stadsdorpen zien als waardevolle ontwikkelingsmogelijkheid voor de wijk. Echter, vragen sommige respondenten zich af, is het de taak van de gemeente om zelf te zorgen dat ook in andere wijken Stadsdorpen ontstaan? Dit is een groot dilemma voor ambtenaren:

'Ik vind het ingewikkeld omdat ik denk dat die Stadsdorpen juist in stand moeten worden gehouden. Dus echt het initiatief van mensen zelf, en niet dat soort dingen gaan organiseren. Zeker niet als overheid.' (Regisseur Zorg en Welzijn)

Uiteindelijk is de conclusie die onze respondenten trekken toch vooral dat Stadsdorpen iets zijn van de mensen zelf, en dat als het niet vanzelf ontstaat, er andere manieren moeten zijn waarop sociale cohesie in die wijken vorm kan krijgen. In die zin benaderen de ambtenaren die we hebben gesproken de Stadsdorpen in Amsterdam niet anders dan andere emancipatiegroepen of bewonersverenigingen.

4.4 Hoe verder met de Stadsdorpen?

Hoewel onze respondenten aangaven zich niet actief te willen mengen in de evolutie van de Stadsdorpen, hadden ze wel uitgesproken hoop voor de toekomst. Dit is opvallend omdat de meeste ambtenaren aangaven dat het Stadsdorp toch vooral een burgerinitiatief is, wat de overheid kan ondersteunen maar niet zou moeten sturen. Het is de vraag of de uitgesproken wensen van ambtenaren over de ontwikkeling van Stadsdorpen hun handelen beïnvloedt, bijvoorbeeld als blijkt dat Stadsdorpen deze wensen niet kunnen of willen nakomen.

Inclusiviteit is voor onze respondenten het meest belangrijke aspect wat Stadsdorpen in de toekomst zouden moeten nastreven. Dit betekent verschillende dingen. Zo spreekt een ambtenaar uit dat hij denkt dat Stadsdorpen meer open zouden moeten staan voor jongere leden:

'Maar ik zie er een aantal, die willen dan niet te jong spul, want dat wijkt dan teveel af en dat is een andere dynamiek. Terwijl, ik denk toch ook dat dat leeftijdsverschil goed zou zijn voor de opbouw.' (Kwartiermaker)

Naast leeftijdsinclusiviteit hebben onze respondenten ook wensen wat betreft inclusiviteit richting kwetsbare doelgroepen, anders dan kwetsbare ouderen. Een aantal respondenten uitte de wens dat Stadsdorpen ook de veiligheid van een sociaal vangnet gaan bieden aan mensen met psychische problemen, mensen die minder sociaal vaardig zijn of mensen met een lichte verstandelijke beperking;

kortom, de middengroep die geen zware zorg nodig heeft maar het ook niet redt zonder sociaal vangnet. Wanneer Stadsdorpen inderdaad deze inclusiviteit nastreven, dan zal de gemeente er alles aan doen om ze daarbij te ondersteunen:

'Ik hóóp dat ze kiezen om ruimhartig te zijn voor al deze groepen. En als ze dat willen, dan bied ik ze de maximale ondersteuning natuurlijk.' (lid dagelijks bestuur van een stadsdeel)

Het is echter de vraag of Stadsdorpen actief (gaan) streven naar een dergelijke inclusiviteit. Betrokkenen bij Stadsdorpen geven hierover aan dat iedereen zich mag aansluiten en ze niet actief deelnemers werven. Al eerder in dit hoofdstuk hebben we gezien dat de Stadsdorpen veel eigenschappen hebben van een beweging, waarin overeenkomsten in visie, doel, achtergrond en interesses van de leden zorgen voor samenhang. Wanneer, met name in de opstartfase van een Stadsdorp, teveel nadruk komt te liggen op inclusiviteit, kan de onderlinge samenhang weleens verloren gaan. Het lijkt de kunst hier een balans in te vinden.

Hoofdstuk 5

Conclusie en theoretische reflectie - *Bowling together* als strategie voor zelfregie

In de loop van de serie deelonderzoeken bleek een aantal thema's steeds terug te keren. Ten eerste rees de vraag hoe betrokkenen bij de Stadsdorpen aangesloten raken en onderling relaties van wederkerigheid opbouwen. Dit proberen we hieronder te verbinden met theorie over lichte en zware gemeenschappen (Hurenkamp & Duyvendak, 2008). Een tweede thema is de manier waarop de Stadsdorpen toewerken naar zelfregie. Hiervoor betrekken we theorieën over strong en weak ties (Granovetter, 1973) en sociaal kapitaal (Putnam, 1995). Het derde thema gaat over de visie en houding van de Stadsdorpen ten opzichte van lokale overheden en hulpverleningsorganisaties. Hiervoor kijken we in de eerste plaats naar typering van burgerinitiatieven en waar de Stadsdorpen onder geschaard kunnen worden. We doen dit vanuit het oogpunt van De Wilde *et al.* (2014), die vier verschillende types burgerinitiatieven en hun visie op externe relaties onderscheiden. Daarnaast betrekken we theorie over *nudging* en *social capacity*.

5.1 Onderlinge relaties binnen het Stadsdorp

Uit de interviews, focusgroep gesprekken en onze observaties maken we op dat de bij het onderzoek betrokken Stadsdorpen vooral eigenschappen vertonen van een beweging. We hebben gezien dat de betrokkenheid bij deze Stadsdorpen tamelijk vrijblijvend is, dat het versterken van de sociale cohesie een belangrijk doel is, en dat de leden vaak een overeenkomstige achtergrond hebben en dezelfde interesses delen. Daarnaast zagen we dat de onderlinge relaties ten tijde van het onderzoek in het teken stonden van elkaar ontmoeten en een band opbouwen, en er nog weinig onderlinge ondersteuning geleverd werd. Daarbij is het de vraag of deelnemers hier überhaupt voor open staan, aangezien de deelnemers aan de focusgroep gesprekken in Stadsdorp Rivierenbuurt eerder een beroep zouden doen op familieleden, vrijwilligers of professionals, dan op andere betrokkenen bij het Stadsdorp. Pas wanneer echt sprake is van een 'klik' zou het vragen van ondersteuning aan een medestadsdorper voor hen een optie zijn.

De Stadsdorpen vormen onzes inziens ieder een gemeenschap op zich. Hurenkamp & Duyvendak (2008) hanteren de volgende definitie voor een gemeenschap: *'een groep mensen die iets delen wat hen onderscheidt van andere groepen'* (2008: 3). Daarbij maken zij onderscheid tussen lichte en zware gemeenschappen, wat inzicht kan geven in de manier waarop deelnemers zich verhouden tot het Stadsdorp en, in mindere mate, wat Stadsdorpen als gemeenschap kunnen betekenen voor de Nederlandse maatschappij. Stadsdorpen vertonen met name eigenschappen van een 'lichte gemeenschap'. Bij een lichte gemeenschap is het gemakkelijk je los te maken van de groep, zonder ernstige consequenties. Het zijn organisaties die zich informeel organiseren en die vaak functioneren zonder meedingen van de politiek. Ze kenmerken zich door keuzevrijheid, individualiteit en flexibiliteit. Dit is anders dan binnen een zware gemeenschap, waar men niet zomaar lid van kan worden en ook niet zomaar uit los kan komen. Een voorbeeld dat tot de verbeelding spreekt is de Scientology-kerk, die berucht is om haar beklemmende aard en bijna onmogelijkheid om uit los te komen. Stadsdorpen passen

als lichte gemeenschappen ook goed binnen het beeld dat in Nederland heerst over ideale gemeenschappen. Vrijheid is volgens Hurenkamp en Duyvendak een van de belangrijkste waarden binnen de Nederlandse gemeenschap. Ook Stadsdorpen vinden vrijheid (in bijvoorbeeld het kiezen van zorg en netwerk) een groot goed. Dit betekent dat veel deelnemers slechts een beperkte betrokkenheid hebben bij het Stadsdorp maar dat de Stadsdorpen tegelijkertijd een grote groep mensen aanspreken met hun morele visie.

5.2 Toewerken naar zelfregie

In deze paragraaf kijken we vanuit de theorie naar het proces waarmee deelnemers aan een Stadsdorp onderlinge relaties opbouwen, en wat het belang van deze relaties is voor het bieden van onderlinge ondersteuning.

Weak en strong ties

De concepten weak en strong ties van Granovetter (1973) zijn goed toepasbaar op de Stadsdorpen. Strong en weak ties beschrijven de intensiteit van een relatie, waarbij weak ties de minst intensieve en strong ties de meest hechte relaties tussen mensen zijn. Ze bieden inzicht in het proces waarmee de deelnemersaantallen van de Stadsdorpen groeien en wat dit betekent voor de dienstenuitwisseling. Stadsdorpen worden opgezet door burgers. Meestal brengen de initiatiefnemers een groep vrienden of goede bekenden bij elkaar om het idee te bespreken en gaan vervolgens van start. Een Stadsdorp lijkt dus vaak te beginnen met wat men een netwerk van strong ties noemt. Mensen die via strong ties aan elkaar gebonden zijn, kennen elkaar al langer, zijn emotioneel aan elkaar verbonden en vertrouwen elkaar.

Onder weak ties vallen 'bekenden', mensen die je wel kent maar waar je geen diepgaande relatie mee hebt. Granovetter (1973) benoemt dat het hier niet gaat om de relatie die je hebt met bijvoorbeeld een kassameisje, het gaat meer om mensen die je via-via kent. Het principe van mensen via-via kennen is ook voor Stadsdorpen belangrijk. Een netwerk van strong ties is een gesloten netwerk, waarin na verloop van tijd geen nieuwe mensen meer aansluiten. In het vinden van nieuwe netwerken zijn weak ties veel belangrijker. Weak ties kunnen namelijk netwerken met elkaar verbinden (*bridgen*). Op deze manier kan bijvoorbeeld het deelnemersaantal van een Stadsdorp snel groeien.

De initiatiefnemers betrekken niet alleen strong ties, maar informeren ook de mensen aan wie ze via weak ties verbonden zijn. Volgens Granovetter kan een netwerk van weak ties zichzelf snel uitbreiden. Wat ook helpt bij het ontwikkelen van een Stadsdorp is het feit dat de Stadsdorpen zich concentreren op een bepaalde wijk, waardoor mensen die elkaar via het Stadsdorp ontmoeten een grotere kans hebben dat ze elkaar later in de wijk ook tegenkomen. De hypothese is dat hierdoor weer sneller weak ties en misschien ook strong ties ontstaan. Want alhoewel weak ties handig zijn bij bijvoorbeeld het zoeken naar een baan (namelijk het netwerk verbreden) blijkt dat mensen die via weak ties aan elkaar verbonden zijn elkaar niet vaak om hulp vragen. En dat is juist een belangrijke insteek van het Stadsdorp, dat mensen elkaar kunnen ondersteunen. Tijdens de observaties en gesprekken hebben we echter de indruk gekregen dat, ondanks de potentiële diversiteit die een netwerk van weak ties met zich meebrengt, veel van hetzelfde 'type'

mensen zich aansluiten bij het Stadsdorp. Het lijkt er op dat mensen met overeenkomstige eigenschappen zich prettig voelen bij elkaar en zich, in ieder geval ten tijde van het onderzoek, aangesproken voelden door de boodschap van het Stadsdorp. Dit zijn veelal mensen die gemiddeld tot hoog opgeleid zijn, zich bewust zijn van veranderingen in de zorg, en behoefte hebben zelf de regie te blijven voeren.

Sociaal kapitaal

Verschillende initiatiefnemers en trekkers van Stadsdorpen maken regelmatig gebruik van de term ‘modern nabuurschap’ om aan te geven dat ze op basis van wederkerigheid sociale relaties met elkaar aangaan (<http://www.stadsdorpzuid.nl/>, 12-8-1015 en <http://www.stadsdorprivierenbuurt.nl/>, 12-8-2015). Nabuurschap is een oud begrip, dat volgens de van Dale gaat over de ‘*verstandhouding tussen burenen*’. Een goede ‘nabuur’ komt volgens de van Dale ‘*de rechten en verplichtingen na die burenen ten opzichte van elkaar hebben*’ (vanDale, 2015). Nabuurschap, of ‘Noaberschap’ in het zuiden en oosten van Nederland, was vroeger een expliciet netwerk van burenen op het platteland die elkaar in tijden van nood bijstonden. Een netwerk waarin ‘naburen’ elkaar ondersteunen is het soort sociale organisatie waarin we het begrip sociaal kapitaal herkennen. Sociaal kapitaal is een term die door socioloog Robert Putnam bij het grote publiek bekend is geworden. Hij bedoelt hiermee: ‘*Sociale organisaties, zoals netwerken, normen en (sociaal) vertrouwen, die bijdragen aan de coördinatie van wederzijds voordeel*’ (vrij vertaald naar Putnam, 1995¹, p2).

Met de term sociaal kapitaal probeert men aan te duiden of en op welke manier mensen elkaar bijstaan, elkaar vertrouwen, en morele verplichtingen delen (Siisiäinen, 2000). Elkaar bijstaan gebeurt volgens Putnam vaak in meer of minder afgebakende gemeenschappen. Het soort gemeenschappen waarin men op basis van wederkerigheid naar elkaar omkijkt, hebben volgens hem ook als voordeel dat motivatie om misbruik te maken van het netwerk verkleind wordt of zelfs verdwijnt. Een gemeenschap die veel sociaal kapitaal kent is een gemeenschap waarbinnen men informatie uitwisselt, waar men samen dilemma’s oplost en waarin men elkaar aanzet tot collectieve actie. Het zijn gemeenschappen waarin men op elkaar kan vertrouwen en waarin men emotionele steun aan elkaar ontleent (Siisiäinen, 2000:2-3; Putnam, 1995²).

Een belangrijke voorwaarde om als gemeenschap sociaal kapitaal te ontwikkelen is volgens Putnam (en Bourdieu vóór hem) dat de leden van de gemeenschap gelijkend zijn aan elkaar. Mensen die op elkaar lijken, door bijvoorbeeld sociaal economische status en socialisatie, zijn geneigd sterker aan elkaar te *bonden*. In het kader van Stadsdorpen is dit belangrijk te weten, omdat we deze hypothese herkennen. Stadsdorpen ontstaan voorsnog vooral in wijken met bepaalde karakteristieken, zoals een relatief hoge opleiding en een hoger dan gemiddeld inkomen, en de Stadsdorpleden lijken tot op zekere hoogte een afspiegeling van de samenstelling van de wijk te zijn. Wel lijken vooral buurtbewoners met overeenkomsten in doel, interesses, arbeidsverleden etc. zich aangesproken te voelen door het Stadsdorp, en een meer actieve rol op zich te nemen.

Putnam (1995¹) ziet echter in Amerika een enorme afname van sociaal kapitaal. Mensen doen nauwelijks meer vrijwilligerswerk, gaan veel minder naar de kerk en sluiten zich af van hobbyclubs, mensen bowlen in hun eentje in plaats van met de club. Dit is een trend die ook in Nederland herkend wordt (Volkskrant,

13-3-2010). In de stijgende omvang van Stadsdorpen in Amsterdam zien we juist een toename van sociaal kapitaal. Gelijkgestemden zoeken elkaar op en vormen (nieuwe) verbindingen met elkaar. Binnen een Stadsdorp worden speciale clubs opgericht om samen met andere leden 'leuke dingen' te doen. Dit kan een concertbezoek betekenen, een avond samen koken of als groep een boek bespreken. Mensen wisselen onderling informatie uit (bijvoorbeeld over wonen of zorg) en in sommige gevallen helpen bekenden van het Stadsdorp elkaar met een boodschap of een ziekenbezoek. Binnen het Stadsdorp lijkt dus juist sprake van *bowling together*.

In Stadsdorp Zuid zien we een aanvullend model dat sociaal kapitaal stimuleert, anders dan via het *bonding* en *bridging* kapitaal wat bijvoorbeeld binnen Stadsdorp Rivierenbuurt belangrijk is. Wij denken dat, doordat leden van Stadsdorp Zuid een flinke contributie betalen, ook sprake is van *paying together*. Hiermee bedoelen we de verbinding die ontstaat tussen mensen op het moment dat ze gezamenlijk ergens voor betalen. Het lidmaatschap van het Stadsdorp wordt hiermee heel expliciet, in tegenstelling tot Stadsdorpen zoals de Rivierenbuurt, waar inclusie door sociale relaties een veel grotere rol speelt.

5.3 Externe relaties

Hoe verhouden Stadsdorpen en hun deelnemers zich tot instanties en hun medewerkers? Deze vraag bleef steeds terugkomen in verschillende gesprekken en observaties. De kwestie 'informele organisaties in samenwerking met formele organisaties' kan vanuit verschillende oogpunten geanalyseerd worden, maar eerst moeten we weten waarom juist nu deze samenwerking zoveel aandacht krijgt in het maatschappelijk debat. Dit heeft alles te maken met een verschuiving in zorgtaken en de toenemende vergrijzing. Met de komst van de nieuwe Wmo is de verschuiving van 'verzorgingsstaat' naar 'participatiesamenleving' in de laatste fase aangekomen. Dit betekent dat professionals veel minder ruimte krijgen om zorg te bieden zoals ze dit altijd gewend waren. Er is minder budget om (kwetsbare) ouderen te bereiken en te ondersteunen. Tegelijkertijd wordt een beroep gedaan op de burgers zelf. Overheden – regionaal en landelijk - verwachten dat burgers elkaar meer bijstaan in het gezond en veilig thuis blijven wonen. Zowel overheden als burgers kennen hierin het belang van een gezond en sterk netwerk. Maar wie heeft welke rol in het ondersteunen van een kwart van de 65+-ers die in 2011 als kwetsbaar werden aangemerkt (Campen, 2011)? Het aantal kwetsbare ouderen met een zwak netwerk is aanzienlijk en zal met de toenemende vergrijzing alleen maar groeien, van 408.000 in 2002 tot 585.000 in 2020 (Campen, 2011).

De overheid stimuleert zowel zorg- als welzijnsprofessionals om te zoeken naar manieren voor het effectief inzetten van het netwerk van een cliënt (of klant) bij de hulpverlening. Er zijn methodes ontwikkeld om het netwerk van een cliënt te activeren, zoals de Eigen-Kracht conferenties (Metze², 2015) en Je Eigen Plan. Vanuit de theorie kennen we verschillende concepten die de samenwerking tussen formele en informele krachten (zowel institutioneel als individueel) beschrijft.

De Wilde *et al.* (2014) onderscheiden vier verschillende soorten burgerinitiatieven en de wijze waarop ze relaties onderhouden met instanties. Ze noemen *lichte groepen*, *coöperatieve groepen*, *netwerkende*

groepen en genestelde groepen. Om te kunnen classificeren kijken zij naar de intensiteit van het contact dat deelnemers onderling hebben en het contact met de buitenwereld of instanties. Over het algemeen lijken de actievere Stadsdorpers onderling veel contact te hebben. Er worden bijeenkomsten georganiseerd waarin deelnemers elkaar ontmoeten en zodra er een 'klik' is tussen enkele personen, ontstaan ook clubjes waarin men elkaar wat vaker ziet. Dit betekent dat Stadsdorpen in de kern niet slechts lichte groepen of netwerkende groepen zijn, waarin het contact tussen deelnemers summier is. Hoe het contact met de buitenwereld wordt georganiseerd, verschilt tussen de Stadsdorpen en is daarom lastiger te classificeren. De Wilde *et al.* (2014) noemen bijvoorbeeld bel- en mailcontact of samenwerking met lokale instituties. Binnen Stadsdorp Zuid is dit specifieke contact veel intensiever dan binnen bijvoorbeeld Stadsdorp Rivierenbuurt. Toch is ook binnen bijvoorbeeld Stadsdorp Rivierenbuurt, Stadsdorp Nieuwmarkt en Stadsdorp de Pijp sprake van contact met instituties. Zo worden ambtenaren uitgenodigd op informatiebijeenkomsten en komt het voor dat instellingen hulpvragen neerleggen bij de initiatiefnemers. Ondanks het feit dat de meeste Stadsdorpen geen afspraken of deals hebben gesloten met instanties, is wel sprake van erkenning van elkaars aanwezigheid in de wijk. De Wilde *et al.* geven aan dat genestelde groepen zich kenmerken door contacten binnen de groep alsmede daarbuiten. We zouden Stadsdorpen dus over het algemeen kunnen scharen onder het kopje 'genestelde groepen', al lijken de meeste Stadsdorpen een relatief kleine groep meer genestelde, actieve deelnemers, te hebben en een grote groep 'lichtere' deelnemers die minder betrokken zijn.

Nudging is een theoretisch concept dat gerelateerd is aan het handelen van professionals. Nudging, letterlijk 'duwen', gaat over de pogingen die professionals doen om burgers een duwtje in de, volgens hen en/of het beleid, juiste richting te geven (Thaler & Sunstein, 2008). Deze duwtjes zouden moeten leiden tot gedrag dat professionals graag willen zien, zoals meer bewegen en minder suiker eten. In het geval van Stadsdorpen proberen professionals de deelnemers te nudgen naar het vormen van netwerken met kwetsbare ouderen. Hierbij maken de professionals bijvoorbeeld gebruik van sociale normen die Thaler en Sunstein (*ibid.*) essentieel vinden voor het nudgen van burgers, zoals het feit dat mensen de neiging hebben zich te gedragen zoals anderen zich ook gedragen. Het is mogelijk dat professionals argumenten gebruiken als: 'in de participatiesamenleving moeten we voor elkaar zorgen. Dit is toch wat jullie als Stadsdorp ook willen?'. Zo ver is het nog niet gekomen in de interactie tussen Stadsdorpen en professionals. Enkele ambtenaren geven wel aan wensen te hebben voor de toekomst van Stadsdorpen maar lijken dit (nog) niet actief over te dragen.

Paul Lichterman ontwikkelde in 2009 een etnografische methode om erachter te komen wat de mogelijkheden zijn van informele organisaties om samen te werken met formele organisaties. Dit is het concept van *social capacity*. Social capacity wordt door Lichterman omschreven als '*de mogelijkheid van mensen om zich in publieke relaties te organiseren als wederzijds verantwoordelijke burgers, liever dan die relaties te laten besturen door marktwerking of bestuurlijke machten van de staat*' (vrij vertaald uit Lichterman, 2009: 847). Het gaat erom dat burgers zelf taken in handen nemen die anders door bedrijven of overheden overgenomen zouden worden. Hierdoor zouden burgers meer intense samenwerkingsrelaties opbouwen en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid ervaren. Lichterman (*ibid.*) benadrukt dat het hier niet gaat om een competitieve relatie met de staat of een afwezige relatie, de kern van social capacity ligt juist in de samenwerking. De manier waarop een club mensen zich

organiseert (zie groepssoorten van de Wilde *et al.*, 2015) is van essentieel belang om erachter te komen wat de social capacity is van een groep mensen. Het is interessant om te kijken of het voor Stadsdorpen als ‘genestelde groepen’ in theorie mogelijk is een samenwerkingsrelatie op te bouwen met instanties. Lichterman (2009) geeft aan dat het voor ‘netwerkende groepen’ lastig is vanwege de afwezigheid van sociale verbanden binnen de groep. Binnen Stadsdorpen is sprake van meer sociale cohesie, wat het bouwen van samenwerkingsrelaties met een externe instantie zou kunnen vereenvoudigen. Als blijkt dat de social capacity van Stadsdorpen groot is, betekent dit dat het voor hen gemakkelijker zou kunnen zijn om hun doelen (langer, gezond en zelfstandig thuis kunnen blijven wonen) te verwezenlijken. Ten tijde van het onderzoek zagen we echter dat veel Stadsdorpen nog voorzichtig omgingen met deze externe contacten. Dit lijkt te komen doordat veel Stadsdorpen nog relatief ‘jong’ zijn en zichzelf eerst willen definiëren voordat anderen de kans krijgen hen labels op te plakken. Het beeld ontstaat dat veel Stadsdorpen eerst een opstartfase doorlopen waarin ze intern gefocust zijn, om daarna de focus meer naar buiten te verleggen.

5.4 Hoofdvragen

In de vorige paragrafen gaven we een theoretische reflectie op de verschillende thema’s die steeds terugkeerden binnen dit onderzoek naar Stadsdorpen in Amsterdam. In deze paragraaf komen we terug op de hoofdvragen die aan het begin van het onderzoek gesteld zijn en proberen we deze zo goed mogelijk te beantwoorden.

Hoe ontwikkelen leden van de Stadsdorpen zelfregie en sociale cohesie?

Stadsdorpen in Amsterdam lijken zich op verschillende manieren te ontwikkelen. Sommigen gaan uit van organische groei en hebben fluïde grenzen van betrokkenheid terwijl andere Stadsdorpen meer aandacht besteden aan formeel lidmaatschap. De manier waarop Stadsdorpen zich organiseren heeft ogenschijnlijk sterke invloed op de wijze waarop ze zelfregie en sociale cohesie vormgeven. We onderscheiden vier verschillende vormen waaruit blijkt hoe Stadsdorpen zich organiseren: een sociaal platform, een beweging, een vereniging en een (zorg)coöperatie. Deze opsomming is cumulatief, waar het Stadsdorp de vorm van een sociaal platform aanneemt is minder sprake van officieel lidmaatschap of verplichtingen met betrekking tot betrokkenheid, dan bij een vereniging. Echter, het is niet zo dat alle Stadsdorpen een ontwikkeling doormaken van platform naar coöperatie als ultieme vorm. Ieder Stadsdorp kiest haar eigen vorm, en kan eventueel in de loop der tijd opschuiven richting een van de andere vormen. In het schema op de volgende pagina zijn de verschillende vormen schematisch weergegeven.

	Sociaal platform	Beweging	Vereniging	(Zorg)coöperatie
Doel	Samenwerking en overleg tot stand brengen	Gezelligheid	Bv. kennisdeling, verbetering van de kwaliteit, liefdadigheid	Aanbieden en ontwikkelen van diensten zodat leden in hun eigen

				buurt kunnen blijven wonen
Verplichtingen mbt betrokkenheid	Geen	Impliciete verwachting van aanwezigheid bij sociale activiteiten	Zowel impliciete als expliciete verwachtingen van betrokkenheid	Uitgebreide formele verwachtingen, duidelijke taakverdeling
Lidmaatschap	Enkel een mailinglijst	Gebaseerd op gedeelde kenmerken of interesse, kan met contributie gepaard gaan	Contributie	Contributie
Nabuurchap	Meer bekende gezichten in de buurt	Meer bekende gezichten en sociale contacten in de buurt	Meer sociale contacten en incidentele hulp in de buurt	Meer structurele hulp en ondersteuning in de buurt
Wederkerigheid	Geen uitgangspunt, kan buiten platform om ontstaan	Geen uitgangspunt, kan buiten sociëteit om ontstaan	Impliciete veronderstelling, binnen of buiten de vereniging	Expliciete veronderstelling, binnen coöperatie en buitenom
Identiteit	Geïnteresseerden identificeren zich niet snel met platform	Lidmaatschap kan gevoeld worden als deel van de identiteit	Lidmaatschap is vaak deel van de identiteit	Lidmaatschap is belangrijk onderdeel in het leven
Officiële status	Geen	Geen	Rechtspersoon (al dan niet volledig)	Rechtspersoon

De meeste bij het onderzoek betrokken Stadsdorpen hadden ten tijde van het onderzoek veel kenmerken van een beweging. Voor deze Stadsdorpen draait lidmaatschap/deelnemerschap vooral om elkaar ontmoeten, informatie uitwisselen en het vaker herkennen van buurtbewoners op straat. Georganiseerde bijeenkomsten kunnen vrijblijvend worden bijgewoond en richten zich vooral op elkaar ontmoeten, gezamenlijk activiteiten ondernemen en het uitwisselen van informatie (bijvoorbeeld door een plaatselijke ambtenaar uit te nodigen om te vertellen over veranderingen in de zorg). Hoewel het ontwikkelen van sociale cohesie en meer behoud van zelfregie vaak belangrijke doelen lijken te zijn van de initiatiefnemers of kartrekkers, noemden de betrokkenen die we in de focusgroepen hebben gesproken dit niet als expliciet doel. In de gesprekken legden zij de nadruk op het ontmoeten van buurtgenoten en het gezamenlijk ondernemen van activiteiten, met daarbij de vage hoop dat dit op termijn ook een sociaal vangnet kan opleveren. Het lijkt er op dat, hoe actiever mensen zijn binnen een Stadsdorp, hoe meer ze een beeld hebben van hun doelen en verwachtingen. Uit het onderzoek bij de Rivierenbuurt kwam overigens wel naar voren dat de respondenten ervaren dat daadwerkelijk meer sociale cohesie begint te ontstaan. Ze geven aan meer bekenden in de buurt te hebben en hier veel waarde aan te hechten. Ook ontstaat in het nieuwe contact tussen leden soms toch 'iets', zoals een respondent uit een van de focusgroepen het benoemd. Hiermee bedoelt de respondent dat mensen die

elkaar via het Stadsdorp kennen af en toe naar elkaar omkijken, door bijvoorbeeld even boodschappen te doen.

Stadsdorpen die meer lijken op een vereniging of coöperatie hebben vaker een expliciet doel om wederkerigheid tussen de deelnemers tot stand te brengen of de voorzieningen voor ouderen in de wijk te versterken. Deze Stadsdorpen hebben een aantal vaste voorzieningen beschikbaar, leggen een netwerk aan van lokale zorg- en dienstverleners en registreren het als een nieuwe oudere zich als lid aanmeldt. Bij een dergelijke coöperatie is de organisatiestructuur sterk ontwikkeld. Er is een officieel bestuur, een jaarlijkse ledenvergadering en in sommige gevallen is er zelfs een zorgcoördinator in dienst die de samenwerking met lokale thuiszorgorganisaties organiseert. Voor zover bij ons bekend voldoet voorlopig alleen Stadsdorp Zuid aan deze beschrijving.

Hoe verloopt de interactie tussen de Stadsdorpen en wijkprofessionals?

Enkele Stadsdorpen zijn in gesprek met lokale zorg- en welzijnsprofessionals of ambtenaren over de toekomst van ouderen in de stad Amsterdam. Zoals eerder beschreven leeft het thema 'zorg' erg binnen de Stadsdorpen en worden regelmatig thema- en discussieavonden georganiseerd waarbij professionals of ambtenaren uitgenodigd worden om te vertellen over veranderingen in regels rondom beschikbare zorg voor ouderen. Ook vragen enkele Stadsdorpen een startsubsidie aan bij de gemeente, om de kosten van een website of folders te dekken. Anderzijds zoeken professionals en ambtenaren soms uit zichzelf contact met Stadsdorpen, bijvoorbeeld als ze op zoek zijn naar een steunnetwerk voor een kwetsbare cliënt of meer willen weten over deze nieuwe vorm van burgerorganisatie. Vooral in samenwerking met de gemeente levert dit enkele dilemma's op. Een aantal Stadsdorpen gaven, ten tijde van het onderzoek, aan bang te zijn voor het karretje van de gemeente te worden gespannen. Zo sprak een van de respondenten de angst uit dat 'de gemeente' hun kwetsbare burgers bij het Stadsdorp zou neerleggen in de hoop dat dit het netwerk van de persoon zou versterken. In de loop van het onderzoek hebben we geen voorbeelden gevonden waarbij een ambtenaar daadwerkelijk een beroep deed op het Stadsdorp.

Het viel ons op dat Stadsdorpen niet bij voorbaat al terughoudend leken te zijn in het contact met lokale zorg- en welzijnsinstellingen. Het contact tussen Stadsdorpen en instellingen bestond vaak uit het uitwisselen van informatie of problematische casuïstiek met als doel de positie van de deelnemers te versterken. Hierbij leek het contact veelal plaats te vinden met een individuele afgevaardigde van een instelling en niet met een organisatie, of afdeling van een organisatie. Daarbij kwam in bijna alle voorbeelden uit ons onderzoek het contact met een welzijnsinstelling tot stand omdat het Stadsdorp een vraag of dilemma had en niet andersom.

We hebben slechts enkele gevallen gehoord waarbij een medewerker van een welzijnsinstelling een van zijn cliënten aan het Stadsdorp probeerde te koppelen. In deze gevallen reageerden de betrokken Stadsdorpen hier afwijzend op, voornamelijk omdat het 'opvangen' institutionalisering in de hand zou werken, ze worden immers ongewild onderdeel gemaakt van de zorgketen. Daarnaast wijzen ze deze inmenging af omdat het indruist tegen hun idee dat sociale cohesie alleen ontstaat op basis van wederkerigheid. Het antwoord op de vraag of Stadsdorpen openstaan voor contact is in de meeste gevallen dus 'ja', maar er moet wel aandacht zijn voor positiebepaling en de rolverdeling moet helder zijn.

Ondanks dat de meeste Stadsdorpen wat afhoudend lijken te zijn in het ontwikkelen van een intensieve samenwerkingsrelatie met de gemeente, is het huidige contact wel goed. Na een eerste fase van aftasten weet men elkaar te vinden en lijkt ook duidelijk te zijn wat men van elkaar kan verwachten. Vooral de Stadsdorpen geven duidelijk aan waar ze wel en niet voor openstaan, wat maakt dat ambtenaren snel weten met welke vragen of verzoeken ze bij het Stadsdorp kunnen aankloppen. Ambtenaren geven op hun beurt aan dat ze bereid zijn de Stadsdorpen maximaal te faciliteren als blijkt dat ze openstaan voor alle lagen van de bevolking.

Naschrift

Aanleiding

Dit naschrift is tot stand gekomen na voltooiing van de eerste (concept)versie van dit rapport. Om de inhoud te presenteren en te toetsen aan de visie van een groep prominente Stadsdorpers, hebben we in het voorjaar van 2016 een bijeenkomst georganiseerd. Naar aanleiding van de uitnodiging die we hiervoor verstuurd, waarbij ook de rapportage zat bijgevoegd, ontvingen we al meerdere verontruste e-mails van verschillende Stadsdorpers. Blijkbaar riepen de thema's die we in de rapportage aansneden, en de manier waarop we dat deden, veel discussie op. Wat allerminst onze bedoeling is, is het (ten negatieve) beïnvloeden of zelfs afremmen van de ontwikkeling van de Stadsdorpen. Vandaar dit naschrift.

Momentopname

In de rapportage benoemen we al dat we het onderzoek hebben uitgevoerd in 2014-2015. Een belangrijke toevoeging is dat veel Stadsdorpen in die periode nog in het begin van hun ontwikkeling zaten. Inmiddels zijn veel stappen gezet waar we in het rapport – volgens de aanwezigen bij de bijeenkomst – onvoldoende aandacht aan besteden. Het is een momentopname, en de Stadsdorpers vonden het van belang die momentopname in een breder kader te plaatsen. In de rapportage hebben we hier extra aandacht aan besteed door meer informatie op te nemen over de verschillende werkgroepen die zich met het thema zorg bezig houden. Verder is één van de initiatiefnemers als experiment aangeschoven bij verschillende zorgnetwerken in de wijk, om te kijken hoe men zich daar verhoudt tot het Stadsdorp.

Beweging in plaats van sociëteit

In de eerste versie van het rapport hadden we, in de titel en in het schema met verschillende vormen die het Stadsdorp kan aannemen, het woord 'sociëteit' opgenomen als karakterisering van de Stadsdorpen. Uit de e-mails die we hebben ontvangen, en tijdens de bijeenkomst, werd duidelijk dat Stadsdorpers zich hier over het algemeen niet in herkennen. Bij onze keuze voor deze term hebben we puur gekeken naar de wijze waarop het woord 'sociëteit' gedefinieerd wordt, wat neerkomt op een al dan niet besloten gezelligheidsvereniging met gelijkgezinde personen. Echter, de connotatie bij 'sociëteit' is eerder een elitair mannengezelschap, bestaande uit adellijken, intellectuelen en aristocraten. Aangezien buitenstaanders de Stadsdorpen al neigen te karakteriseren als 'Standdorpen' en 'luxebeestjes', zou een karakterisering als sociëteit deze beelden alleen maar versterken. Een typering waar Stadsdorpen zich beter in herkennen is 'beweging'. Dit kan gedefinieerd worden als een groep mensen die samen iets willen bereiken, of *'[...] een diffuus netwerk van groepen mensen en organisaties die sympathie hebben voor een bepaald ideaal en doel, met name om een verandering te bewerkstelligen, dan wel de activiteiten die door een dergelijk netwerk worden ondernomen'* (Tilly, 2004; Tarrow, 1994). In deze definitie is de behoefte aan het bewerkstelligen van verandering sterk verwoord, en dit is dan ook een belangrijk doel van de initiatiefnemers en trekkers van de Stadsdorpen. We vonden deze typering een goede vervanging voor 'sociëteit', en hebben deze suggestie dus overgenomen in de definitieve versie van de rapportage.

Verder erkenden de aanwezigen bij de bijeenkomst dat de betrokkenen bij Stadsdorpen vaak bovengemiddelde opleidingen en inkomens hebben. Volgens hen is de verklaring hiervoor dat Stadsdorpen ontstaan in buurten waar het gemiddelde inkomen relatief hoog is, en dat daar nog bij komt

dat mensen die elkaar mogen elkaar opzoeken. Dan vormt zich al snel een groep die niet een exacte afspiegeling is van de buurt. Dit is uitdrukkelijk niet de wens van de initiatiefnemers, en tijdens de bijeenkomst gaven ze voorbeelden van inspanningen om andere groepen te betrekken. Vooralnog heeft dit nog weinig duurzame resultaten opgeleverd, maar ook dit is voortdurend in ontwikkeling.

Onderlinge betrokkenheid als doel

In onze eerste versie kwam het woord 'gezelligheid' vaak voor als het ging om de reden voor onze respondenten om zich aan te sluiten bij het Stadsdorp. Volgens de aanwezigen bij de bijeenkomst dekt dit de lading niet. Zij gaven aan dat het organiseren van gezellige activiteiten leidt tot familiariteit en je thuis voelen. Dit is een middel om de uiteindelijke doelen te bereiken: onderlinge betrokkenheid en preventie. Het is volgens hen belangrijk een onderscheid te maken tussen de kernleden van de Stadsdorpen, die een duidelijk beeld hebben bij het doel van het Stadsdorp, en dit helder kunnen verwoorden, en de minder actieve deelnemers.

Geen lineair proces

Hoewel het figuur op pagina's 14 en 22 niet weergegeven is als lineair proces, wekt het bij de aanwezigen toch de indruk dat de Stadsdorpen volgens het schema idealiter een ontwikkeling door moeten maken van platform, via beweging en vereniging, naar coöperatie. Deze indruk willen we zeker niet wekken. Met het schema wilden we een beeld schetsen van de verschillende vormen die Stadsdorpen op dit moment kunnen aannemen. Hierin maakt ieder Stadsdorp haar eigen keuzes, en zijn verschillende ontwikkelingsrichtingen mogelijk.

Wisselwerking met zorgprofessionals en ambtenaren

Tussen de regels door meenden de aanwezige Stadsdorpers te lezen dat wij als onderzoekers hun voorzichtige houding ten opzichte van ambtenaren van de Stadsdelen veroordeelden. We hebben echter niet de ambitie om hierover een mening te geven, we hebben getracht beide standpunten zo objectief mogelijk weer te geven. De beschrijving van de visie en verwachtingen van ambtenaren ten opzichte van de Stadsdorpen is dus gebaseerd op de uitlatingen van onze respondenten, en niet op onze eigen oordelen hierover.

In de samenwerking met professionals vinden de Stadsdorpen het belangrijk te benadrukken dat ze hun eigen proces hebben en hun eigen doelen nastreven. Die doelen kunnen best aansluiten bij die van de gemeente, maar in plaats van het Stadsdorp in te willen zetten voor hun eigen beleidsdoelen zouden ambtenaren kunnen kijken hoe ze het Stadsdorp kunnen ondersteunen. Hierin zit de weerstand bij veel Stadsdorpen. De initiatiefnemer die, zoals hierboven benoemd, bij verschillende zorgnetwerken aanschuift, merkt inderdaad dat men toch probeert het Stadsdorp in de zorgketen te plaatsen. Haar aanwezigheid is in feite tweeledig: het beeld dat professionals hebben van het Stadsdorp bijstellen, en mensen beter helpen de weg te vinden in zorgland.

Ook wilden de aanwezigen duidelijkheid creëren over hun standpunt met betrekking tot hun rol in het verlenen van ondersteuning aan mede-Stadsdorpers. Ze zien veel zorg, en zelfs veel preventieve werkzaamheden, als veel te complex voor het Stadsdorp om als primaire speler op zich te nemen. Ze

kunnen hierin nooit de continuïteit bieden die nodig is. Wanneer leden van een Stadsdorp ondersteuning nodig hebben, kunnen ze een aandeel leveren als informele partij en een informerende functie hebben, naast de professionele hulpverlening. En wanneer nog geen ondersteuning nodig is, kunnen ze een licht preventieve rol vervullen door mensen na te laten denken over hoe ze gezond actief oud worden.

Bronvermelding

About VtV Network. (n.d.). Gezien op 16 juni, 2015, van

http://www.vtvnetwork.org/content.aspx?page_id=22&club_id=691012&module_id=65139

Campen, C. (red.) (2011). Kwetsbare ouderen in Nederland. In *Kwetsbare Ouderen*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau. Via: <http://www.scp.nl/dsresource?objectid=27484&type=org>.

Campen, C. (red.) (2011). Kwetsbare ouderen in Nederland. In *Raming van het aantal kwetsbare ouderen tot 2030*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau. Via: <http://www.scp.nl/dsresource?objectid=27484&type=org>.

Fuller, S., Kershaw, P., Pulkingham, J. (2008). Constructing 'active citizenship': single mothers, welfare, and the logics of voluntarism. *Citizenship Studies*, 12(2), pp. 157-176

Galinsky, A., Cagney, K., & Browning, C. (2012). Is Collective Efficacy Age Graded? The Development and Evaluation of a New Measure of Collective Efficacy for Older Adults. *Journal of Aging Research*, 1-10.

Granovetter, M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.

Giddens, A. (1999). *The third way: The renewal of social democracy*. Malden, MA: Polity Press

Hart de, J.(red.), Maas-de Waal, C., Roes, T. (2002). *Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Hudson, B. (1989). Micheal Lipsky and street level bureaucracy: a neglected perspective. In L. Barton (ed), *Disability and Dependency*. London, Falmer Press.

Hurenkamp, M., & Duyvendak, J. (2008). De zware plicht van de lichte gemeenschap. *Krisis. Tijdschrift Voor Actuele Filosofie*, 1-14.

Kampen, T., Elshout, J., & Tonkens, E. (2013). The Fragility of Self-Respect: Emotional Labour of Workfare Volunteering. *Social Policy and Society*, 12(3), pp. 427-438

Lichterman, P. (2009). Social Capacity and the Styles of Group Life. Some Inconvenient Wellsprings of Democracy. *American Behavioral Scientist*, 52(6), pp 846-866. Sage Publications.

Lipsky, M. (1993). Street-level bureaucracy. An introduction. In *The Policy Process. A reader* (pp. 381-385). New York: Harvester Wheatsheaf.

Metze, R.¹, Kwekkeboom, R., & Abma, T. (2015). The potential of Family Group Conferencing for the resilience and relational autonomy of older adults. *Journal of Aging Studies*, 68-81.

Metze, R.², Kwekkeboom, R., & Abma, T. (2015). 'You don't show everyone your weakness': Older adults' views on using Family Group Conferencing to regain control and autonomy. *Journal of Aging Studies*, 34, 57-67.

O+S Amsterdam (2014). *Kerncijfers Amsterdam 2014*. Amsterdam, de Groot Drukkerij.

Pijnenborg, A. (2014). *Zorgcoöperatie Hoogeloon*. [pamflet]. Hoogeloon: np

Putnam, D, Robert. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.

Scharlach, A, Graham, C, Lehning, A. (2011). *The 'Village' Model: A Consumer-Driven Approach For Aging in Place*. The Gerontologist, Oxford University Press.

Scharlach, A., Davitt, J., Lehning, A., Greenfield, E., & Graham, C. (2014). Does the Village Model Help to Foster Age-Friendly Communities? *Journal of Ageing & Social Policy*, (26), 181-196.

Swanborn, G, P. (2004). Kwalitatief onderzoek en exploratie. *Kwalon*. Den Haag, Boom Lemma Uitgevers. Pp 7- 13. 9(2).

Thaler, R., Sunstein, C. (2008). *Nudge. Improving Decisions about Wealth, Health and Happiness*. Yale University Press, New Haven.

Urban Vitality, programma voor een vitaal Amsterdam. (29 mei 2015). Gezien op 9 juni 2015, van <http://www.hva.nl/over-de-hva/profiel/speerpunten/content/urban-vitality/urban-vitality.html>

Verhoeven, I., Tonkens, E. (2013). Talking Active Citizenship: Framing Welfare State Reform in England and the Netherlands. *Social Policy and Society* 12(3), pp. 415 – 426

Welkomspagina. Wat is een Stadsdorp? (n.d.). Gezien op 21 juni 2015 op <http://www.stadsdorpenamsterdam.nl/>

Wie zijn wij? Stadsdorp Rivierenbuurt. (n.d.). Gezien op 21 juni, 2015, op <http://www.stadsdorprivierenbuurt.nl/wie-zijn-wij/>

Wilde de, M., Hurenkamp, M., & Tonkens, E. (2014). Flexible relations, frail contacts and failing demands. *Urban Studies*, 51(16), 3365-3382.

Wilson, J. (2012). Volunteerism Research: A Review Essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 41(2), pp. 176-212